

Ministerie van Defensie

De veteranen- nota

2021-2022

Voorwoord

Goed werkgeverschap heeft een prominente plek in de Defensienota 2022. Want een toekomstbestendige krijgsmacht begint met investeren in onze mensen. Zij vormen het hart van de defensieorganisatie. Onder goed werkgeverschap valt ook de erkenning en waardering voor onze veteranen: de ruim 100.000 vrouwen en mannen die Nederland hebben gediend onder oorlogsomstandigheden of tijdens (vredes)missies, van wie ruim 25.000 nog in actieve dienst zijn. Voor hun prestaties verdienen zij erkenning en waardering van zowel de overheid als van de samenleving. Daarnaast heeft de overheid een bijzondere zorgplicht voor veteranen en hun thuisfront.

Sommige veteranen betaalden voor hun inzet een hoge prijs. Soms zichtbaar, soms onzichtbaar. Stuk voor stuk hebben zij hun eigen strijd gevoerd, gesteund door hun naasten. Zoals aangekondigd in de Defensienota staat komende periode in het teken van de vernieuwing van het zorgstelsel voor veteranen, in het bijzonder op het gebied van mentale zorg. De maatschappelijke participatie en re-integratie van de veteraan staan hierin centraal, gesteund door een modern en transparant stelsel van uitkeringen en voorzieningen.

In april jl. vonden de Invictus Games plaats in Den Haag. Mijn dank gaat uit naar de deelnemers, familieleden en vrijwilligers die de vijfde editie tot een onvergetelijke bijeenkomst hebben gemaakt. Meer dan 500 veteranen uit 17 verschillende landen namen deel aan dit speciale sportevenement. De weg die de deelnemers hebben afgelegd voordat zij aan de start verschenen, getuigt van hoop, veerkracht en doorzettingsvermogen. Zij vormen een inspiratie voor velen.

Als minister van Defensie hecht ik eraan dat het Nederlands veteranenbeleid onze veteranen en hun thuisfront - waar nodig - ondersteunt. Dat vereist maatwerk, want de veteranengemeenschap is geen homogene groep en is ook qua samenstelling aan

verandering onderhevig. De komende periode wil ik in kaart brengen waar we het huidige veteranenbeleid verder kunnen verbeteren. Zodat we invulling kunnen blijven geven aan de bijzondere zorgplicht die we voor onze veteranen hebben en de verschillende behoeftes die er leven.

Graag vervolg ik dan ook mijn gesprekken met in de eerste plaats de veteranen zelf en hun thuisfront, alsook belangrijke partners waaronder het Nederlands Veteraneninstituut, de Veteranenombudsman, de Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht, tevens Inspecteur der Veteranen, en initiatieven als Veteraan in de Klas en KNAK. Op een geel bankje, op locatie of op het Plein. In de volgende Veteranennota zal ik u hierover nader informeren.

Veteranendag valt dit jaar op 25 juni. Op deze dag bedanken we onze veteranen die zich hebben ingezet voor vrede, veiligheid en vrijheid. Ik hoop u dan allen in Den Haag op het Malieveld te mogen verwelkomen.

De Minister van Defensie

drs. K.H. Ollongren

Inhoud

1 De basis van deze nota	4
De Veteranenwet en het Veteranenbesluit	4
Begrippen uit de Veteranenwet	4
Doelstellingen van het Veteranenbesluit	5
Waar hebben we ons op gericht	5
Wat gaan we doen	5
Leeswijzer	5
2 Feiten en cijfers	6
3 Samenstelling veteranenpopulatie	8
4 Organisaties betrokken bij de uitvoering van het veteranenbeleid	10
5 Geschiedenis	12
6 Erkenning en Waardering	16
Stichting het Nederlands Veteraneninstituut	16
Het Nationaal Comité Veteranendag	18
Vereniging Veteranen Platform	20
Decoraties	22
Draaginsigne gewonden	22
Herziening decoratiestelsel	24
Bijeenkomsten en reünies	24
Militaire Oorlogs- en Dienstslachtoffers	24
Veteranenstatus in de toekomst	25
7 Zorg	26
Zorgplicht voor, tijdens en na de missie	26
Vragenlijst na missie of inzet	27

8 Bijzondere zorgplicht	28
Immateriële zorg	28
Veteranenloket	28
Nuldelijnsondersteuning	29
Landelijk Zorgsysteem voor Veteranen	30
Bespreekbaar maken van psychische problemen	32
Veteranen met Onbegrepen Lichamelijke Klachten	32
Re-integratie	32
9 Materiële Zorg & Voorzieningen	34
Posttraumatisch stressstoornis protocol	35
Evaluatie Regeling Volledige Schadevergoeding	35
10 Onderzoek	38
Afgerond onderzoek	38
Lopend onderzoek	40
Onderzoeksprogramma ‘Onafhankelijkheid, Dekolonisatie, Geweld en Oorlog in Indonesië, 1945 - 1950’	43
Stand van zaken ISAF-onderzoek en Dutchbat III-onderzoek	44
11 Financiën	49
12 Toezicht & advies	50
Inspecteur der Veteranen	50
Veteranenombudsman	50
13 Wat gaan we doen?	51
Bijlage 1 Lijst van missies kwalificerend voor veteranenstatus	54
Bijlage 2 Publieke belangstelling Nederlandse Veteranendag	60
Bijlage 3 Meerjarenoverzicht van diverse onderwerpen genoemd in de Veteranenwet	61
Bijlage 4 Lijst van afkortingen	64

1 | De basis van deze nota

Veteranenwet en Veteranenbesluit

Het huidige Veteranenbeleid is gebaseerd op de Veteranenwet (2012) en het Veteranenbesluit (2014). De Veteranenwet, nader uitgewerkt in het Veteranenbesluit, vormt de grondslag voor erkenning, waardering en voor de bijzondere zorg waar onze veteranen recht op hebben.

Een voorbeeld van deze erkenning en waardering is de oprichting van het Veteranenloket in 2014. Dit loket waarborgt de toegang tot en de coördinatie van zorg- en dienstverlening aan veteranen, militaire oorlogs- en dienstslachtoffers (MOD) en hun relaties. Daarnaast heeft de Veteranenwet geleid tot de installatie van de Veteranenombudsman, heeft de inkomensvoorziening vorm gekregen en is de Regeling Volledige Schadevergoeding (RVS) in werking getreden.

De ontwikkeling van de zorg voor veteranen heeft na de inwerkingtreding van de Veteranenwet niet stil gestaan. Zo heeft er in 2016 een evaluatie plaats-gevonden, waarbij is getoetst op doeltreffendheid en doelmatigheid van het beleid.

Naar aanleiding van deze evaluatie is onder andere gesteld dat de bestuursstructuur voor de uitvoering van het veteranenbeleid anders georganiseerd moest worden. Dit heeft geleid tot de oprichting van het Nederlands Veteraneninstituut (NLVi) in januari 2021.

De kern van de wetgeving is dat de veteraan recht heeft op de in de Veteranenwet genoemde regelingen en voorzieningen vanwege zijn status als veteraan. De overheid heeft een bijzondere verantwoordelijkheid voor het geven van erkenning, waardering en zorg voor veteranen. De veteraan en diens relatie moeten kunnen rekenen op zorg indien zij deze vanwege de uitzending van de veteraan nodig hebben.

Begrippen uit de Veteranenwet

In de Veteranenwet worden verschillende begrippen gedefinieerd, zoals: veteraan, relatie, inzet en materiële zorg.

Onder veteraan wordt verstaan: de militair, de gewezen militair, of de gewezen dienstplichtige, van de Nederlandse krijgsmacht, dan wel van het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger, alsmede degene die behoorde tot het vaarplichtig koopvaardijpersoneel, die het Koninkrijk der Nederlanden heeft gediend onder oorlogsomstandigheden dan wel heeft deelgenomen aan een missie ter handhaving of bevordering van de internationale rechtsorde voor zover deze missie bij regeling van de minister van Defensie is aangewezen.

Inzet wordt beschreven als het dienen als militair onder oorlogsomstandigheden dan wel het deelnemen als militair aan een missie ter handhaving of bevordering van de internationale rechtsorde voor zover deze missie bij regeling van de minister van Defensie is aangewezen. De lijst met missies vindt u in bijlage 1.

De relatie van de veteraan wordt gedefinieerd als de echtgenoot, geregistreeerde partner of andere levensgezel en bloed- en aanverwanten in de eerste of tweede graad van de veteraan.

Materiële zorg betreft de aanspraken van de veteraan op grond van een wettelijk voorschrift op bezoldiging dan wel op uitkeringen en voorzieningen in verband met werkloosheid, ziekte, arbeidsongeschiktheid, invaliditeit of overlijden als gevolg van de uitoefening van de militaire dienst onder oorlogsomstandigheden of bij een missie ter handhaving of bevordering van de internationale rechtsorde aangewezen bij regeling van de minister van Defensie.

Doelstellingen van het veteranenbeleid

Het bevorderen van de erkenning van de verdiensten van veteranen en het bevorderen van de erkenning van de mogelijke gevolgen van de inzet als militair op zijn gezondheid.

Het bevorderen van de waardering die veteranen op grond van hun verdiensten toekomt.

Het waarborgen van de bijzondere zorg die veteranen en hun relaties in verband met de inzet als militair nodig hebben.

Waar hebben we ons op gericht

Ontwikkelen/vormgeven van een modern stelsel van uitkeringen en voorzieningen gericht op maatschappelijke participatie.

Beschrijven en mogelijk verbeteren van de transitie van de militair/veteraan van defensie naar de civiele maatschappij.

Het uitvoeren van de beleidsreactie 'aanbevelingen Dutchbat III', naar aanleiding van het onderzoek 'Focus op Dutchbat III' en de aanbevelingen van de begeleidingscommissie.

Onderzoeken van toekomstige vormen van inzet in relatie tot het toekennen van de veteranenstatus.

Wat gaan we doen

Oriëntatie op behoeften binnen de veteranengemeenschap voor verbeteringen en aanpassing van het veteranenbeleid.

Voortzetten van de ontwikkeling van een modern stelsel van uitkeringen en voorzieningen gericht op maatschappelijke participatie.

Voortzetten van de verbetering van de transitie van de militair/veteraan van defensie naar de civiele maatschappij.

Evaluatie van de reikwijdte van de uitzendgerelateerde psychische en psychosociale zorg voor veteranen en hun relaties.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 t/m 4 worden kort enkele feiten en cijfers beschreven, wordt de veteranenpopulatie verder onderverdeeld en wordt een overzicht gegeven van organisaties die betrokken zijn bij de uitvoering van het veteranenbeleid. Hoofdstuk 5 geeft in een tijdbalk belangrijke ontwikkeling op het gebied van zorg, erkenning en waardering weer. De hoofdstukken die volgen, hoofdstuk 6 tot en met 12, beschrijven de thema's genoemd in de Veteranenwet en het Veteranenbesluit, zoals erkenning en waardering, zorg, bijzondere zorgplicht, onderzoek en toezicht en advies. Aan het begin van elk hoofdstuk wordt aangegeven welke artikelen uit de Veteranenwet en welke

hoofdstukken uit het Veteranenbesluit van toepassing zijn. In het hoofdstuk wordt vervolgens beschreven welke activiteiten en welke ontwikkelingen hebben plaatsgevonden. Hoofdstuk 13 is een overzicht van de activiteiten die de komende periode worden uitgevoerd. De nota heeft daarnaast 4 bijlagen. Bijlage 1 beschrijft de missies die leiden tot de veteranenstatus. Bijlage 2 geeft informatie over de publieke belangstelling voor de Nederlandse Veteranendag en bijlage 3 is een meerjarenoverzicht van diverse onderwerpen genoemd in de Veteranenwet. Bijlage 4 is een overzicht van de in de nota gebruikte afkortingen.

2 | Feiten en Cijfers

Veteranen totaal:

103.850

Veteranen in werkelijke dienst:

25.800

Veteranen Post-actief:

78.050

1943 militairen zijn uitgezonden op een missie kwalificerend voor de veteranenstatus

811

militairen ontvingen de veteranenstatus

1132

militairen hadden al de veteranenstatus op basis van eerdere missie(s)

Aantal veteranenpashouders

85.708

Veteranenpashouders in werkelijke dienst: **20.296**

Veteranenpashouders postactief: **65.412**

90

organisaties aangesloten bij het Veteranen Platform (VP)

1.688

(Postactieve) veteranen zijn in behandeling bij het gespecialiseerd maatschappelijk werk binnen het Landelijk Zorgsysteem voor Veteranen (LZV)

879

(post)actieve veteranen zijn in behandeling bij de 2^e lijn Geestelijke Gezondheidszorg (GGZ) binnen het LZV

179

veteranen hebben voor de 1^e keer een Militair Invaliditeitspensioen (MIP) ontvangen

Totale uitgaven veteranenbeleid:

€ M 201,2

3 | Samenstelling veteranenpopulatie

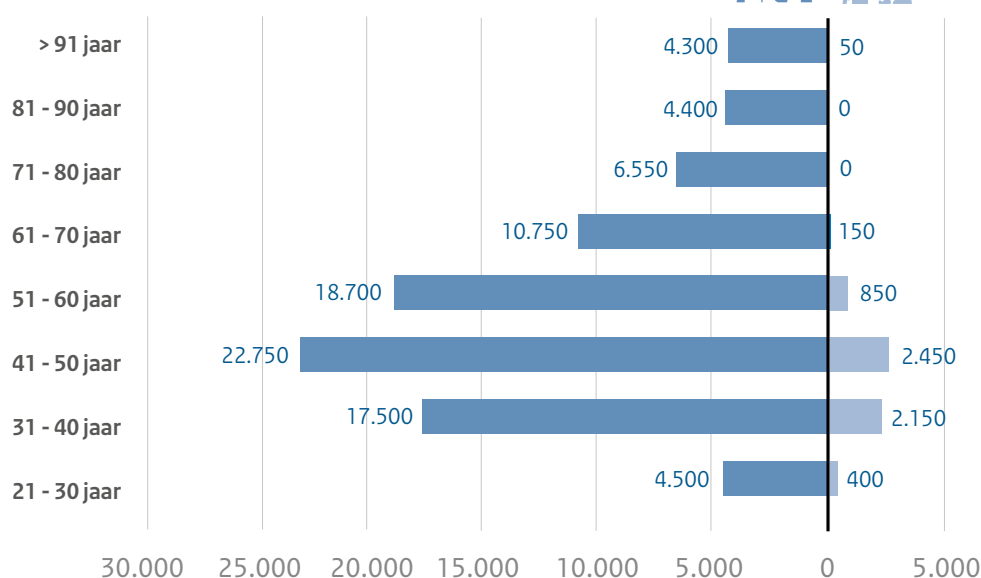
In 2022 zijn er 103.850 veteranen geregistreerd, waarvan er 25.800 in werkelijke dienst en 78.050 postactief zijn. In de onderstaande tabellen wordt de samenstelling van de veteranen populatie onderverdeeld naar inzet/missie en naar leeftijdsopbouw/geslacht.

Overzicht van de veteranenpopulatie naar inzet/missie (aantallen)

	1990	2005	2015	2018	2021	2022
WOII	135.000	16.500	3.600	2.500	1.850	1.700
Korea	3.000	2.000	800	600	400	350
Voormalig Nederlands-Indië	120.000	60.000	19.600	13.100	7.700	6.300
Nieuw-Guinea	27.000	20.000	12.150	10.900	9.300	8.750
Vredesmissies	8.000	47.500	81.300	84.600	86.100	86.750
Totaal	293.000	146.000	117.450	111.700	105.350	103.850

Overzicht leeftijdsopbouw veteranen onderverdeeld naar man/vrouw

4 | Organisaties betrokken bij de uitvoering van het veteranenbeleid

Verschillende partijen zijn betrokken bij de uitvoering van het veteranenbeleid. Naast organisatieonderdelen binnen het ministerie van Defensie zijn er externe organisaties actief.

In de Veteranennota 2020-2021 is beschreven dat op 1 januari 2021 het Nederlands Veteraneninstituut (NLVi) is opgericht. Het NLVi is ontstaan uit de samenvoeging van stichting Nederlandse Veteranendag (NLVD), stichting het Veteraneninstituut (Vi), Stichting de Basis,

team zorgcoördinatie van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP)/Bureau Bijzondere Regelingen Defensie (BRD), de coördinatie van de nuldelijnsondersteuning van de vereniging Veteranen Platform (VP) en het programmabureau van het Landelijk Zorgsysteem voor Veteranen (LZV).

Hieronder volgt een overzicht van de organisaties betrokken bij de uitvoering van het veteranenbeleid, met daarbij een korte beschrijving van hun taken.

Stichting Nederlands Veteraneninstituut (NLVi)

Erkenning, waardering en zorg voor de veteraan. Uitvoering van onderzoek en verspreiding van kennis en informatie. Het Veteranenloket is onderdeel van het NLVi en vormt de toegang tot zorg- en dienstverlening voor veteranen.

Vereniging Veteranen Platform (VP)

Belangenbehartiging van Nederlandse veteranen. Nuldelijnsondersteuners zijn aangesloten bij de ledenorganisaties van het VP.

Nationaal Comité Veteranendag (NCVD)

Bevordering van maatschappelijke erkenning en waardering.

Bond van Nederlandse Militaire Oorlogs- en Dienstsachtoffers (BNMO)

Erkenning en waardering, belangenbehartiging en versterking van de band tussen oorlogs- en dienstsachtoffers.

Nationaal Fonds voor Vrede, Vrijheid en Veteranenzorg (v-fonds)

Erkenning voor en waardering van veteranen en andere geüniformeerden, levend houden van de herinnering aan oorlog- en vredesmissies, herdenken en gedenken van slachtoffers van conflicten en het vieren van de vrijheid, door (financiële) ondersteuning te geven, bijvoorbeeld aan de Invictus Games.

Landelijk Zorgsysteem voor Veteranen (LZV)

Civiel-militaire ketenorganisatie voor psychische en psychosociale uitzendgerelateerde zorg. Het programmabureau is onderdeel van het NLVi.

Bedrijfsmaatschappelijk werk Defensie (BMW)

Bedrijfsmaatschappelijk werk en gespecialiseerd maatschappelijk werk binnen Defensie en het LZV.

Militair Geestelijke Gezondheidszorg (MGGZ)

2e lijns geestelijke gezondheidszorg aan militairen en veteranen binnen Defensie en binnen het LZV.

Diensten Geestelijke Verzorging (DGV)

Bieden van nuldelijnsondersteuning en bijdragen aan het welbevinden van veteranen. Het bieden van geestelijke zorg aan veteranen en relaties.

Dienstencentrum Re-integratie (DCR)

Ondersteuning en advisering bij re-integratie.

Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds/Bureau Bijzondere Regelingen Defensie (ABP/BRD)

Uitvoering van de materiële zorg.

De Inspecteur der Veteranen:

Bemiddeling bij individuele kwesties van veteranen, advisering over veteranenaangelegenheden en bevorderen van (maatschappelijke) erkenning en waardering.

De Veteranenombudsman

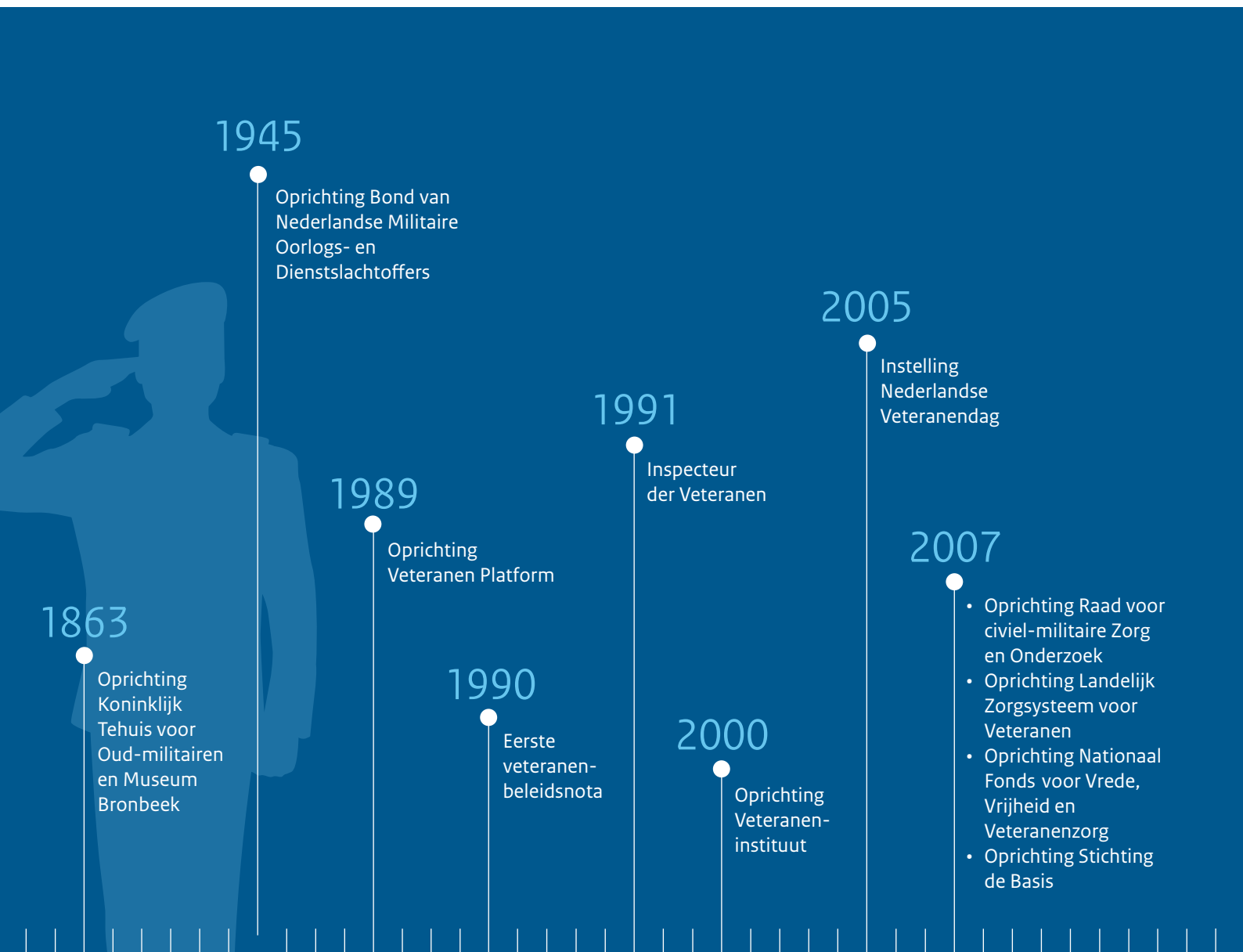
Behandeling van klachten van veteranen over de overheid of hulpverlenende instanties en advisering over veteranenaangelegenheden.

Koninklijk Tehuis voor Oud-Militairen en Museum Bronbeek:

Museum en kenniscentrum van het koloniaal-militair verleden van Nederland en tehuis voor veteranen van de Nederlandse Krijgsmacht en het voormalig Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger (KNIL).

5 | Geschiedenis

2008

PTSS-
protocol

2012

Ereschuld-
regeling

2014

- Inwerkingtreding Veteranenwet en Veteranenbesluit
- Oprichting Veteranenloket
- Instelling Veteranenombudsman
- Inkomensvoorziening
- Regeling Volledige Schadevergoeding

2018

Nationaal
Fonds
Ereschuld

2019

Opracht
governance
uitvoering
veteranenbeleid

2020

Opening
Nationale
veteranenbegraafplaats
Loenen

2021

- Oprichting Nederlands Veteraneninstituut
- Opheffen Raad voor civiel-militaire Zorg en Onderzoek en de Programma Advies Commissie voor Onderzoek

6 | Erkenning en Waardering

Op grond van artikel 2 van de Veteranenwet en hoofdstuk 1 van het Veteranenbesluit, onder artikel 1, 2 en 3, wordt beleid uitgevoerd dat gericht is op erkenning van de verdiensten van veteranen, op erkenning van de mogelijke gevolgen van de inzet op hun gezondheid en op waardering die veteranen op grond van hun verdiensten toekomt. Veteranen hebben Nederland gediend onder oorlogsomstandigheden of tijdens (vredes)missies. Zij verdienen hiervoor erkenning en waardering van zowel de overheid als de samenleving. Met het veteranenbeleid wil Defensie de maatschappelijke bekendheid met oorlogs- en uitzendervaringen vergroten, de maatschappelijke waardering voor de prestaties van veteranen stimuleren en de beleving hiervan door de veteranen zelf versterken. In dit hoofdstuk volgt een overzicht van de activiteiten die in 2021 door verschillende organisaties zijn uitgevoerd op het gebied van erkenning en waardering.

Stichting het Nederlands Veteraneninstituut

Stichting het Nederlands Veteraneninstituut (NLVi) voert een belangrijk deel van het veteranenbeleid uit. Het NLVi stimuleert maatschappelijke erkenning en waardering voor veteranen en hun relaties en vervult met het Veteranenloket tevens de loketfunctie naar de zorg- en dienstverlening. Het NLVi fungeert daarnaast als kennis- en onderzoekscentrum op veteranengebied.

De mogelijkheden van het NLVi om in 2021 invulling te geven aan groeps- en publieksactiviteiten die bijdragen aan erkenning en waardering voor veteranen en hun thuisfront zijn door de coronamaatregelen beperkt. Er was bijvoorbeeld minder ruimte voor het (begeleid) lotgenotencontact. Lotgenotencontact betreft bijeenkomsten voor kleine groepen veteranen die onder professionele begeleiding een gezamenlijke missie-ervaring of gebeurtenis delen. Hieronder worden activiteiten beschreven op het gebied van erkenning en waardering die door het NLVi zijn georganiseerd.

De jaarlijkse Veteranenlezing vond op 1 november 2021 plaats. Tijdens deze lezing met de titel 'Mijn opa, mijn vrijheid: De oorlog door generaties' werd ook het boek 'Militaire Ooggetuigen. Nederlands-Indië 1941-1949. Beleving, terugblik en doorwerking' gepresenteerd. Het boek is gebaseerd op de getuigenissen van ruim honderd veteranen die deel uitmaken van de 'Interview-collectie Nederlandse Veteranen' (ICNV). De Indië-veteranen vertellen in dit boek openhartig over wat zij hebben meegemaakt en hoe ze hier op terugkijken.

In 2021 is 646 keer een gastspreker in het kader van 'Veteraan in de klas' ingezet en daarmee zijn 19.060 jongeren bereikt. In deze gastlessen maken leerlingen kennis met een veteraan die als militair is ingezet tijdens een oorlog of vredesmissie. Deze veteranen zijn uitstekend in staat persoonlijke verhalen te delen met jongeren. Gastlessen van veteranen zijn een goed voorbeeld van levend en bevragebaar onderwijs.

Op 28 januari 2022 organiseerde het NLVi, in samenwerking met de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), een online inspiratiebijeenkomst ter stimulering van lokale en regionale veteranenactiviteiten. Deze online inspiratiedag voor gemeenten werd uitgevoerd in samenwerking met het Nationaal Comité Veteranendag (NCVD). Er is uitgebreid gesproken over de mogelijkheden voor erkenning en waardering van veteranen in de gemeenten via het (online) onderwijs, het aanleggen van een 'Wit Anjer Perkje' als eerbetoon aan de veteranen in de gemeente, de online mogelijkheden om veteranen te eren en er zijn praktijkvoorbeelden van deelnemende gemeenten gedeeld.

Door het NLVi is in 2021 en in 2022 aandacht gegeven aan specifieke groepen veteranen. Zo zijn de Indië-veteranen tijdens de 'lockdown' (in verband met de COVID-19 pandemie) door het NLVi benaderd om ze een hart onder de riem te steken. Er zijn daarnaast door het NLVi verschillende bijeenkomsten georganiseerd naar aanleiding van relevante en actuele thema's. Op 30 augustus 2021 is een bijeenkomst georganiseerd voor Afghanistan-veteranen. Tijdens deze bijeenkomst spraken de veteranen met elkaar over de situatie in Afghanistan die door de machtsovername van de Taliban was ontstaan. Doel van de bijeenkomst was het vinden van steun bij elkaar. Ook zijn er op 1 en 3 maart 2022 bijeenkomsten georganiseerd voor Indië-veteranen en hun naasten. Op deze dagen was er ruim aandacht voor vragen over het dekolonisatie-onderzoek en was er ruimte om onderling ervaringen uit te wisselen. Ruim 100 Indië-veteranen en hun naasten hebben aan deze bijeenkomsten deelgenomen. Tot slot is op 9 april 2022 een bijeenkomst georganiseerd voor veteranen die behoefte hadden om onder professionele begeleiding te praten over wat het conflict in Oekraïne bij hen teweeg bracht.

Het NLVi en het Leger des Heils hebben op 7 september 2021 een themabijeenkomst over veteranenzorg georganiseerd. In de opvanglocaties van het Leger des Heils

zoeken veteranen soms onderdak. Het Leger des Heils en het NLVi bekijken samen hoe ze deze veteranen binnen het Leger des Heils beter kunnen bereiken en hoe ze hen passende hulp kunnen bieden. Dit sluit aan bij de aanbevelingen die de Veteranenombudsman in zijn rapport 'Noodopvang Veteranen' heeft geformuleerd.

Het NLVi organiseert twee keer per jaar een thuisfrontdag. Vanwege de coronamaatregelen vond de thuisfrontdag op 17 april 2021 online plaats. De thuisfrontdag op 2 oktober kon wel bij het NLVi in Doorn plaatsvinden, zodat er sprake was van een daadwerkelijke fysieke ontmoetingsdag. Er waren relaties van actieve en postactieve veteranen aanwezig. Tijdens de thuisfrontdag was er ook specifiek aandacht voor het thuisfront van Afghanistan-veteranen. Zij konden met elkaar in gesprek gaan over de situatie in Afghanistan en wat dit kan betekenen voor de thuissituatie.

Waardering voor het thuisfront van veteranen wordt ook gegeven door het verstrekken van de anjerbroche. De anjerbroche is bedoeld als blijk van waardering van de uitgezonden militair voor die persoon die tijdens

de uitzendperiode het meest voor hem of haar heeft betekend. De anjerbroche heeft de zilveren roos in 2014 vervangen.

Veteranen die geregistreerd staan bij het NLVi hebben in oktober 2021 een presentje ontvangen. Dit was onderdeel van de uitvoering van de motie Kerstens c.s. (kamerstuk 35 300-x, nr. 79). Die motie heeft geleid tot het inzetten van een deel van het niet bestede subsidiebedrag (2020) van stichting Nederlandse Veteranendag (NLVD) voor andere activiteiten op het gebied van erkenning en waardering. Het presentje werd meegeleverd met het Checkpoint magazine en bestond uit twee speldjes met de afbeelding van de Veteranenvlag. De veteraan kan de speldjes cadeau geven als dank voor ervaren steun en waardering. Met de speldjes kunnen veteranen en burgers hun erkenning en waardering voor de veteranen laten zien. Hieronder wordt een overzicht gegeven van de activiteiten die zijn uitgevoerd om invulling te geven aan de motie Kerstens c.s. Hierbij wordt eveneens per activiteit de stand van zaken beschreven. De activiteiten 'Veteranenvlag' en 'Namen op bruggen en viaducten' komen bij beschrijving van het Veteranen Platform (VP) op blz 20 ook aan de orde.

Activiteiten	Stand van zaken
<ul style="list-style-type: none"> • Veteranenvlag 	<ul style="list-style-type: none"> • € 50.000 toegekend. • 1.000 vlaggen besteld en begeleidende flyer gedrukt. • Vlaggen in juni 2021 verstuurd aan provincies, gemeenten, waterschappen, openbare bibliotheken, Operationele Commando's, militaire complexen, veteranenorganisaties, ontmoetingscentra, etc.
<ul style="list-style-type: none"> • Vernoemen van bruggen en viaducten 	<ul style="list-style-type: none"> • € 40.000 toegekend verdeeld over 2021 en 2022. • Inhuur van projectleider die afstemt met gemeenten en Rijkswaterstaat over de uitvoering. • In 2020 zijn 6 bruggen/viaducten vernoemd, in 2021 zijn 14 bruggen/viaducten vernoemd en er staan nog 26 benoemingen gepland in 2022 en 2023.
<ul style="list-style-type: none"> • Activiteiten voor veteranen lokaal georganiseerd of in veteranenontmoetingscentra 	<ul style="list-style-type: none"> • € 270.000 toegekend aan stichting Ondersteuning Veteranen Activiteiten (OVA). • Door COVID 19-maatregelen zijn weinig activiteiten mogelijk geweest • € 67.228 is besteed. • De termijn voor de besteding van het budget is verlengd tot 1 juli 2024.
<ul style="list-style-type: none"> • Eenmalige bijdrage Nationale Veteranen begraafplaats Loenen 	<ul style="list-style-type: none"> • € 35.000 toegekend voor aanschaf van grafstenen.
<ul style="list-style-type: none"> • Aanschaf kledingpakket 'Veteraan in de klas' 	<ul style="list-style-type: none"> • € 35.000 beschikbaar gesteld. • € 8.000 besteed.
<ul style="list-style-type: none"> • Presentje voor veteranen 	<ul style="list-style-type: none"> • € 250.000 beschikbaar gesteld. • Verstrekken van veteranenpresentje (pins met veteranenvlag).

Educatief programma:

Veteraan in de klas:

- 19.060 leerlingen/jongeren bereikt.
- Een groep van 646 gecertificeerde gastsprekers verzorgde de gastlessen.

Veteranenpassen

verstrekt:

- 403 aan veteranen in werkelijke dienst.
- 891 aan post-actieve veteranen.
- Totaal aantal veteranenpashouders 85.708.

Overige activiteiten:

- Bijeenkomsten voor veteranen en hun relaties in het kader van relevante actuele thema's, zoals de opmars van de Taliban in Afghanistan, het onderzoek naar de Nederlandse inzet in voormalig Nederlands-Indië en de inval van Rusland in Oekraïne.

ARQ Kenniscentrum Oorlog, Vervolging en Geweld heeft samen met het NLVi een podcast met de titel 'Moreel Trauma' gemaakt. In deze podcast nemen verschillende onderzoekers en veteranen de luisteraar mee in het thema morele verwonding. Deze podcast benadert morele verwonding vanuit meerdere gezichtspunten en biedt daardoor een bredere maatschappelijke context.

Het Nationaal Comité Veteranendag

Het Nationaal Comité Veteranendag (NCVD) richt zich op het bestendigen en bevorderen van maatschappelijke erkenning van en waardering voor alle Nederlandse veteranen. Het NCVD heeft de volgende hoofdtaken: het organiseren van de Nederlandse Veteranendag, het uitvoeren van een publiekscampagne en het initiëren en coördineren van educatieve en andere activiteiten die bijdragen aan maatschappelijke erkenning en waardering. Bij de uitvoering van deze taken wordt het NCDV ondersteund door het Nederlands Veteraneninstituut (NLVi).

De coronamaatregelen hebben ook in 2021 invloed gehad op de Nederlandse Veteranendag. Met uitzondering van de ceremonie in de Koninklijke Schouwburg zijn alle andere programmaonderdelen geannuleerd. De ceremonie in de Koninklijke Schouwburg en het hierop volgende studioprogramma werd door de NOS uitgezonden. 300.000 kijkers hebben hiernaar gekeken. Ook op Facebook en Instagram is hier aandacht aan gegeven. Om de maatschappelijke erkenning en waardering voor veteranen tijdens de

COVID-19 pandemie toch uit te kunnen dragen en te stimuleren is de publiciteitscampagne rondom de Nederlandse Veteranendag geïntensiveerd. Nieuw dit jaar was het MAX-tv-programma 'Ode aan onze veteranen' waarin muziek gebaseerd op verhalen van vier veteranen centraal stond. In dit programma werden deze veteranen door bekende artiesten toegezongen.

In de week na de Nederlandse Veteranendag ontvingen 2000 deelnemers een uitnodiging om deel te nemen aan het publieksonderzoek van de Defensie Draagvlakmonitor. Uit de resultaten blijkt dat zes op de tien Nederlanders (veel) belangstelling hebben voor veteranen en hun ervaringen. Daarmee is de mate van belangstelling weer op hetzelfde niveau als voor de COVID-19 pandemie. Nederlanders gaven in 2021 een hoger rapportcijfer voor de aandacht die er was voor de Nederlandse Veteranendag in vergelijking met 2020 (een 6,9 tegenover een 6,7). In bijlage 2 vindt u een overzicht van de kijkcijfers en de waardering van de publiciteitscampagne van de Nederlandse Veteranendag.

De coronamaatregelen hadden ook gevolgen voor de andere activiteiten van het NCVD. Zo zijn de geplande anjerconcerten opgeschort en is het inrichten van veteranententoonstellingen en het plaatsen van de Veterans's View¹ geannuleerd. Wel is het schoolconcert 'De missie: Ver weg en toch dichtbij' vanaf 4 november 2021 beschikbaar gesteld aan scholen voor leerlingen van tien tot en met veertien jaar. De nieuwe schoolvoorstellingen van de Regimentsfanfare 'Garde Grenadiers en Jagers' van de Koninklijke Landmacht staan ter beschikking voor groepen leerlingen gedurende de schooljaren 2021-2022 en 2022-2023. Om jongeren

¹ De Veterans' View is een installatie in de vorm van een grote baret waaronder verhalen van veteranen op een opvallende, moderne en interactieve manier worden gepresenteerd.

bij de Nederlandse Veteranendag en het veteranenthema in het algemeen te betrekken, wordt ieder jaar een scholenwedstrijd georganiseerd. De winnaar mag naar de Nederlandse Veteranendag, ontmoet Z.M. de Koning en mag met zijn klas een rondvlucht maken in een Dakota DC3.

Om de aandacht voor de erkenning en waardering voor veteranen te stimuleren is een nieuwe voorstelling genaamd 'Afghanistan, een flashback' gemaakt. Deze voorstelling laat veteranen, hun thuisfront en andere betrokkenen, live aan het woord. De gesproken

ervaringen worden gecombineerd met muziek. Door de voorstelling krijgen de bezoekers een breder beeld van de inzet in Afghanistan. De voorstelling is bedoeld voor groepen van ongeveer 40 tot 50 personen.

De witte anjer staat symbool voor het tonen van persoonlijke erkenning en waardering aan veteranen. Om dit verder uit te dragen is het initiatief uit 2019, om gemeenten te vragen 'Witte Anjer Perkjes' aan te leggen, verder uitgerold. Dit is succesvol ontvangen door meerdere gemeenten en op dit moment zijn er meer dan 150 gemeenten die een 'Wit Anjer Perkje' hebben aangelegd.

Andere activiteiten

- Digitale inspiratiedag voor gemeenten.

De Nederlandse Veteranendag

- Ceremonie in Koninklijke Schouwburg met beperkt aantal aanwezigen.
- Live uitzending NOS (ceremonie Koninklijke Schouwburg en studio-programma), bereik 300.000 mensen.
- Uitzending Omroep Max 'Ode aan onze veteranen', bereik 1.500.000 kijkers.
- Rapportcijfer 6,9.

Publiekscampagne

- Radio, tv, kranten en sociale media zijn belangrijke informatiemiddelen, publiekscampagne is geïntensiveerd.

Educatie

- Schoolconcert 'De missie: Ver weg en toch dichtbij' vanaf 4 november 2021 beschikbaar voor scholen.

Maatschappelijke erkenning

- 80% van de Nederlanders geeft aan waardering te hebben voor de veteranen.
- Steun voor Nederlandse deelname aan vredesmissies neemt toe.
- Beeldvorming over veteranen is positief, maar er zijn wel meer zorgen om de psychische gezondheid van veteranen.
- Gemeentelijke anjerperken, eind 2021 waren er 150 aangelegd.
- Belangstelling voor veteranen is terug op het niveau van voor de coronacrisis.
- Meer dan 50% van Nederlanders kent de symboliek van het dragen van de 'witte anjer' niet.
- 40% van de Nederlanders kent juiste beschrijving van het begrip 'veteraan'.

Vereniging Veteranen Platform

Subsidie Defensie:

€ 178.470

Het Veteranen Platform (VP) is in 1989 opgericht en behartigt de belangen van de Nederlandse veteranen en hun relaties via 90 aangesloten veteranenorganisaties. Het VP is voor Defensie een gewaardeerde gesprekspartner en wordt betrokken bij relevante onderwerpen, zoals de veteranenstatus in relatie tot mogelijke nieuwe vormen van militaire inzet en de transitie van militairen van Defensie naar de civiele maatschappij. Zo stond de eindejaarsbijeenkomst 2021 van het VP in het teken van transitie(zorg). Verder werkt het VP samen met Defensie aan het bevorderen van het 'veteranengevoel' van veteranen in werkelijke dienst. Het VP steunt commandanten ook bij het verstrekken van informatie aan veteranen in werkelijke dienst over wat de veteranengemeenschap hen te bieden heeft. Daarnaast speelt het VP een belangrijke rol bij de uitvoering van het nuldelijnsondersteuningssysteem (NOS). Het NOS is een netwerk van getrainde vrijwilligers dat veteranen en hun relaties ondersteunt door het bieden van een luisterend oor of praktische hulp. Voor meer informatie over het NOS zie het hoofdstuk 'Bijzondere zorgplicht'.

Het VP is een initiatief gestart om bij veteranen-evenementen, zoals bijvoorbeeld de Nederlandse Veteranendag, op publieke gebouwen in Nederland de Veteranenvlag te hissen. Dit initiatief is door Defensie en het vfonds financieel ondersteund. In 2021 zijn 1.000 vlaggen aangeboden aan publieke instanties zoals

gemeenten, provincies, ministeries en andere organisaties die van belang zijn voor de veteranengemeenschap, met het verzoek deze vlag te hissen bij passende gelegenheden. Tijdens de Nederlandse Veteranendag 2021 heeft de veteranenvlag een prominente plaats gekregen.

Het Nationaal Project 'Helden op Bruggen en Viaducten' streeft ernaar om de namen van militairen die na 1960 tijdens missies zijn omgekomen op bouwkundige kunstwerken geplaatst te krijgen. Het project wordt gefinancierd door Defensie en het vfonds en er wordt samengewerkt met Rijkswaterstaat en ProRail. Het project loopt nu twee jaar en wordt zeer gewaardeerd door de nabestaanden en de veteranengemeenschap. In 2020 zijn er zes bruggen en viaducten vernoemd. In 2021 zijn er veertien vernoemd en voor 2022 en 2023 zijn nog 26 vernoemingen gepland. Vanwege de beperkingen door de coronamaatregelen zijn veel ceremonies (die plaatsvinden bij de plaatsing van de naam op de brug/het viaduct) uitgesteld. Deze zullen in 2022 worden ingehaald. Het project 'Helden op Bruggen en Viaducten' en het eerder genoemde initiatief ten aanzien van de veteranenvlag zijn beide activiteiten die onderdeel zijn van de uitvoering van de eerder beschreven motie kerstens c.s. Hieronder volgt een overzicht van de bruggen en viaducten die in 2021 zijn vernoemd naar veteranen.

Overzicht Bruggen en Viaducten

Sergeant	Ph.W. (Philip)	de Koning	09/11/1979	Libanon	Ridderkerk /Viaduct A-16-IJselmondserandweg
Korporaal der 1e klasse	C.P. (Petrie)	Crijns	18/02/1993	voormalig Joegoslavië	Maastricht/Viaduct A2-Severenstraat
Soldaat der 1e klasse	J. (Jeffrey)	Broere	29/03/1996	voormalig Joegoslavië	Arnhem/ A-12 Viaduct knooppunt Waterberg
Sergeant	B. (Bart)	Van Boxtel	26/07/2006	Afghanistan	Stein, A76, viaduct Stadhouderslaan-Napoleonsbaan
Sergeant-majoor	J.M.B.(Jos)	Leunissen	18/06/2007	Afghanistan	Duiven, A12, viaduct Duivensbroek
Soldaat der 1e klasse	W.E. (Wesley)	Schol	12/01/2008	Afghanistan	Assen, A28, viaduct Cees van Dongen rotonde-Bertus van Hamersveld rotonde
Korporaal der 1e klasse	A.G. (Aldert)	Poortema	12/01/2008	Afghanistan	Sudwest-Fryslan, viaduct over A7, afrit 21
Sergeant der 1e klasse	H.M. (Henry)	Hoving	06/07/2016	Mali	Oldambt, viaduct A7, verlengde Kloosterlaan
Korporaal	K. (Kevin)	Roggeveld	06/07/2016	Mali	Groningen, viaduct A7, afslag 35 Hoogkerk
Kapitein	R.T.L. (René)	Zeetsen	17/03/2015	Mali	Venlo, viaduct A73, Venloseweg
Eerste Luitenant	E. (Ernst)	Mollinger	17/03/2015	Mali	Gilze-Rijen, A58, viaduct Molenschot
Marinier der 1e klasse	R. (Rico)	Bos	19/10/1993	Cambodja	Steenwijkerland, Spoorbrug Witte Paarden
Sergeant	A. (Arie)	Van Vlaanderen	10/10/1951	Korea	Arnhem, A12, viaduct knooppunt Waterberg
Kapitein	B.J.T. (Ber)	Kamervaar	18/03/1953	Korea	Arnhem, A12, viaduct knooppunt Waterberg

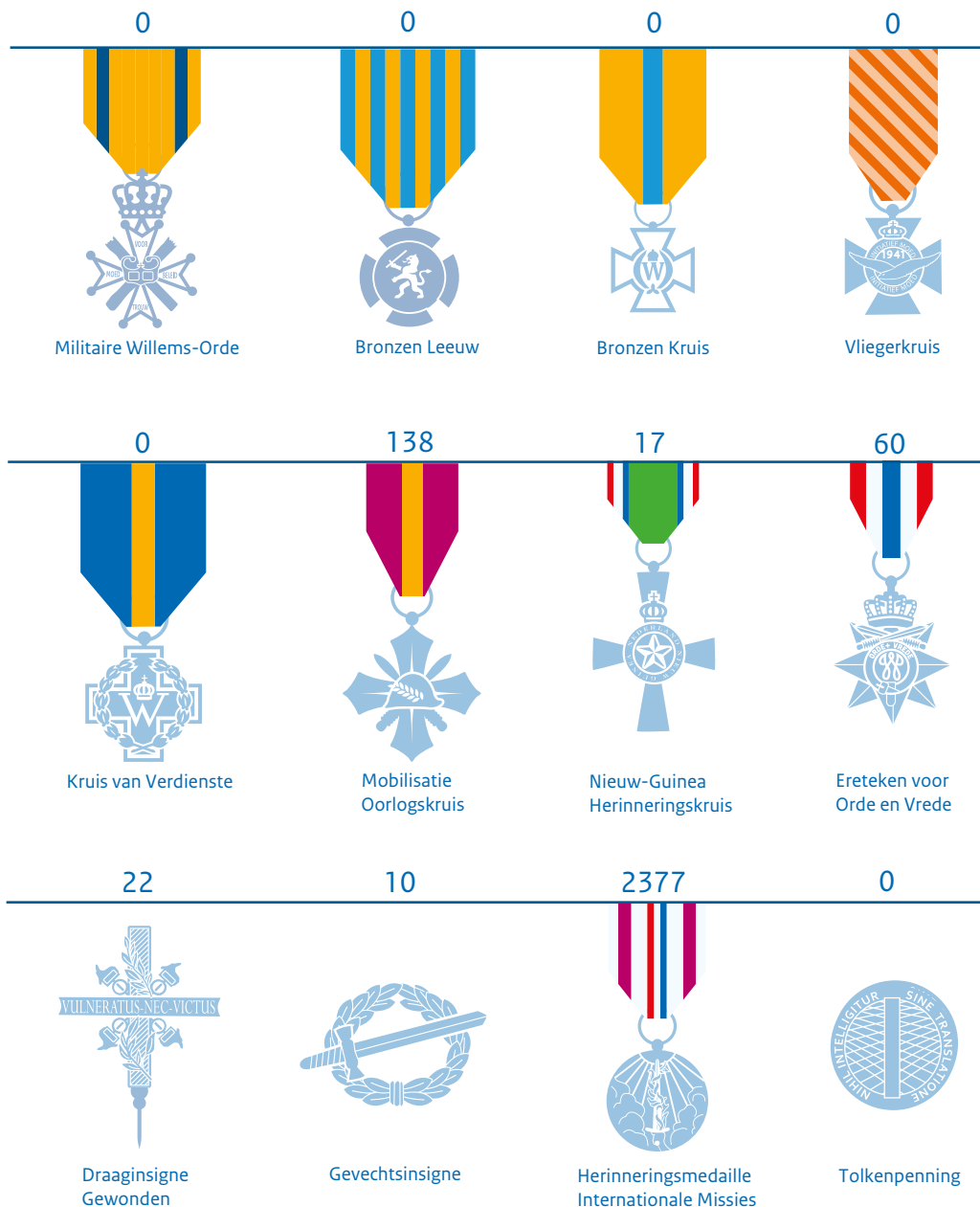
Decoraties

Op grond van artikel 2, lid 2, onder b, van de Veteranenwet en hoofdstuk 1, artikel 2, van het Veteranenbesluit worden militairen na een missie onderscheiden met een draaginsigne veteranen en de veteranenpas. Na elke missie wordt het draaginsigne veteranen uitgereikt aan nieuwe veteranen. Indien de veteraan gebruik wil maken van de faciliteiten gekoppeld aan de veteranenpas, kan hij de veteranenpas aanvragen en wordt deze verstrekt door het Nederlands Veteraneninstituut (NLVi).

De Nederlandse onderscheidingen voor deelname aan operaties zijn een blijk van erkenning en waardering voor

diegenen die door de overheid zijn uitgezonden en ingezet onder veelal buitengewone en moeilijke omstandigheden. Onderscheidingen hebben voor de ontvanger vaak een zeer persoonlijke betekenis en dragen bij aan het gevoel van (maatschappelijke) erkenning en waardering.

De coronamaatregelen hadden ook in 2021 invloed op de uitvoering van het decoratiebeleid. Archieven waren door de maatregelen (tijdelijk) niet beschikbaar en hierdoor konden er minder dossiers worden behandeld.

Draaginsigne Gewonden

Ook in 2021 is aandacht besteed aan het bij leidinggevend en hulpverleners onder de aandacht brengen van de procedure en de criteria voor het Draaginsigne Gewonden (DIG). Het doel hiervan is het scheppen van helderheid en het voorkomen van onjuiste verwachtingen. Daarnaast blijven zowel Defensie als de Centrale Adviescommissie Draaginsigne Gewonden (CADIG) zoeken naar mogelijkheden om het aanvraagproces te verkorten. Recent zijn bijvoorbeeld de procesafspraken vernieuwd met de instellingen binnen het Landelijk Zorgsysteem voor Veteranen (LZV) om de doorlooptijd van aanvragen DIG te verkorten.

Herziening decoratiestelsel

De veranderde wijze van inzet van de krijgsmacht kan gevolgen hebben voor de grondslag waarop decoraties worden toegekend. De commissie 'Herzien Decoratiestelsel' is ingesteld met als taak te adviseren over het gebruik en de betekenis van decoraties, voor zover deze vallen onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van Defensie. De 'Commissie Decoraties Defensie' zal de aanbevelingen uitwerken en dit zal

leiden tot de invoering van een aantal nieuwe onderscheidingen en varianten op bestaande onderscheidingen.

Bijeenkomsten en reünies

In artikel 2 onder c, van de Veteranenwet en in hoofdstuk 1, artikel 3 van het Veteranenbesluit wordt het faciliteren van bijeenkomsten en reünies genoemd. In 2021 zijn, vanwege de coronamaatregelen, een beperkt aantal bijeenkomsten en/of activiteiten georganiseerd in het kader van de regeling reüniefaciliteiten.

Tijdens de periode van de coronamaatregelen zijn er in overleg met de defensieonderdelen en de diverse verbanden alternatieven gezocht om zoveel als mogelijk de doelstelling van de regeling te kunnen realiseren. De veteranendagen van de Operationele Commando's zijn in 2021 niet georganiseerd.

Militaire Oorlogs- en Dienstslachtoffers

Binnen de Veteranenwet vormen Militaire Oorlogs- en Dienstslachtoffers (MOD) een separate doelgroep. Nederland kent ongeveer 12.500 geregistreerde

MOD'ers. Eén derde van de MOD'ers heeft ook de status 'veteraan'. Het ministerie van Defensie organiseert, als erkenning voor hetgeen deze (oud) medewerkers in hun diensttijd is overkomen en als waardering voor hetgeen zij voor de organisatie hebben gedaan, MOD-dagen. Iedere MOD'er ontvangt eens per twee jaar een uitnodiging om een MOD-dag bij te wonen. In 2021 was Oost-Nederland aan de beurt. Vanwege de coronamaatregelen zijn de MOD-dagen verplaatst van mei naar oktober 2021. Eén van de dagen was ook via een livestream te volgen voor diegene die nog terughoudend waren ten aanzien van een fysieke deelname aan het evenement. Er hebben ongeveer 1000 gasten deelgenomen aan de MOD-dagen in 2021. Het programma werd door de aanwezigen gewaardeerd met een 9.

In 2022 vonden de MOD-dagen als vanouds weer in mei plaats. Ditmaal voor de MOD'ers woonachtig in West-Nederland (en het buitenland). Het programma werd dit jaar door de aanwezigen gewaardeerd met een 8,9.

Veteranenstatus in de toekomst

In de veteranennota 2019-2020 is nadrukkelijk aandacht geweest voor de invloed van technologische innovaties die mogelijk hun intrede doen binnen de defensie-organisatie. Deze innovaties en de veranderende wereld om ons heen brengen nieuwe vormen van militaire inzet met zich mee. Denk hierbij aan inzet in het cyberdomein en het besturen van onbemande vliegtuigen op afstand. Deze (toekomstige) vormen van inzet vragen om een beschouwing van de criteria voor het bepalen van de veteranenstatus.

In de Veteranenwet is het begrip veteraan gedefinieerd. Uit de definitie blijkt dat inzet onder oorlogsomstandigheden of deelname aan een missie die bij een regeling van de minister van Defensie is aangewezen leidt tot de veteranenstatus. De wet biedt momenteel voldoende ruimte om ook toekomstige vormen van inzet te voorzien van de veteranenstatus. Een aanpassing in de wet is hierdoor niet nodig. Het ministerie van Defensie blijft de ontwikkelingen op dit vlak volgen en blijft hierover in gesprek met de relevante stakeholders.

7 | Zorg

In artikel 3 en artikel 4 van de Veteranenwet wordt de zorgplicht voor, tijdens en na de missie beschreven. In het Veteranenbesluit wordt deze zorgplicht in hoofdstuk 2 en hoofdstuk 3 verder toegelicht. De zorgplicht voor, tijdens en na de missie heeft als doel de militair en zijn relatie goed voor te bereiden op de missie, te ondersteunen bij een zorgbehoefte (van de relatie en/of de militair) tijdens de missie en om bij terugkeer zorg aan te bieden zodat eventuele negatieve gevolgen van de uitzending onderkend en behandeld kunnen worden.

Zorgplicht voor, tijdens en na de inzet

Defensie heeft een zorgplicht voor militairen voor, tijdens en na inzet. Militairen moeten uitzendgeschikt zijn. Zij worden daarom fysiek en mentaal voorbereid en getraind voor uitzending. Algemene informatie over de kenmerken van de uitzending en specifieke informatie over het inzetgebied komen nader aan de orde tijdens een zogeheten opwerkprogramma. Tijdens het opwerken worden ook algemene en specifiek militaire onderwerpen onderwezen en beoefend. Personeel dat deelneemt aan een missie is verplicht dit opwerktraject te volgen.

Om tijdens de missie de zorg en professionele ondersteuning aan militairen te kunnen bieden is – net als in Nederland – een zorg- en hulpverleningsteam aanwezig: het Sociaal Medisch Team (SMT). Het SMT adviseert de commandant onder andere over de inzetbaarheid van het personeel en over de repatriëring uit het missiegebied. De samenstelling van een SMT is afhankelijk van de aard en grootte van de missie. Voor kleine missies zonder eigen SMT is op afroep een SMT in Nederland beschikbaar.

Direct na de missie wordt de nazorg door Defensie georganiseerd. De nazorg bestaat onder andere uit een adaptatieprogramma (vaak uitgevoerd op een locatie tussen het missiegebied en Nederland) en een terugkeergesprek (drie maanden na terugkeer) uitgevoerd door het Bedrijfsmaatschappelijk Werk (BMW) van Defensie. Sinds enkele jaren is het mogelijk

dat relaties samen met een veteraan dit terugkeergesprek voeren. Vervolgens wordt door middel van de 'vragenlijst na missie of inzet' gevraagd hoe het met de veteraan gaat en of hij een zorgbehoefte heeft. Deze vragenlijst wordt ongeveer zes maanden na terugkeer in Nederland aangeboden. Ook het thuisfront ontvangt een vragenlijst.

Veteranen in werkelijke dienst met een (uitzendgerelateerde) zorgbehoefte krijgen hun zorg van (of door tussenkomst van) de Defensie Gezondheidszorgorganisatie (DGO). De (militair) arts van het onderdeel waar zij zijn geplaatst wordt beschouwd als de zorgcoördinator van deze veteranen.

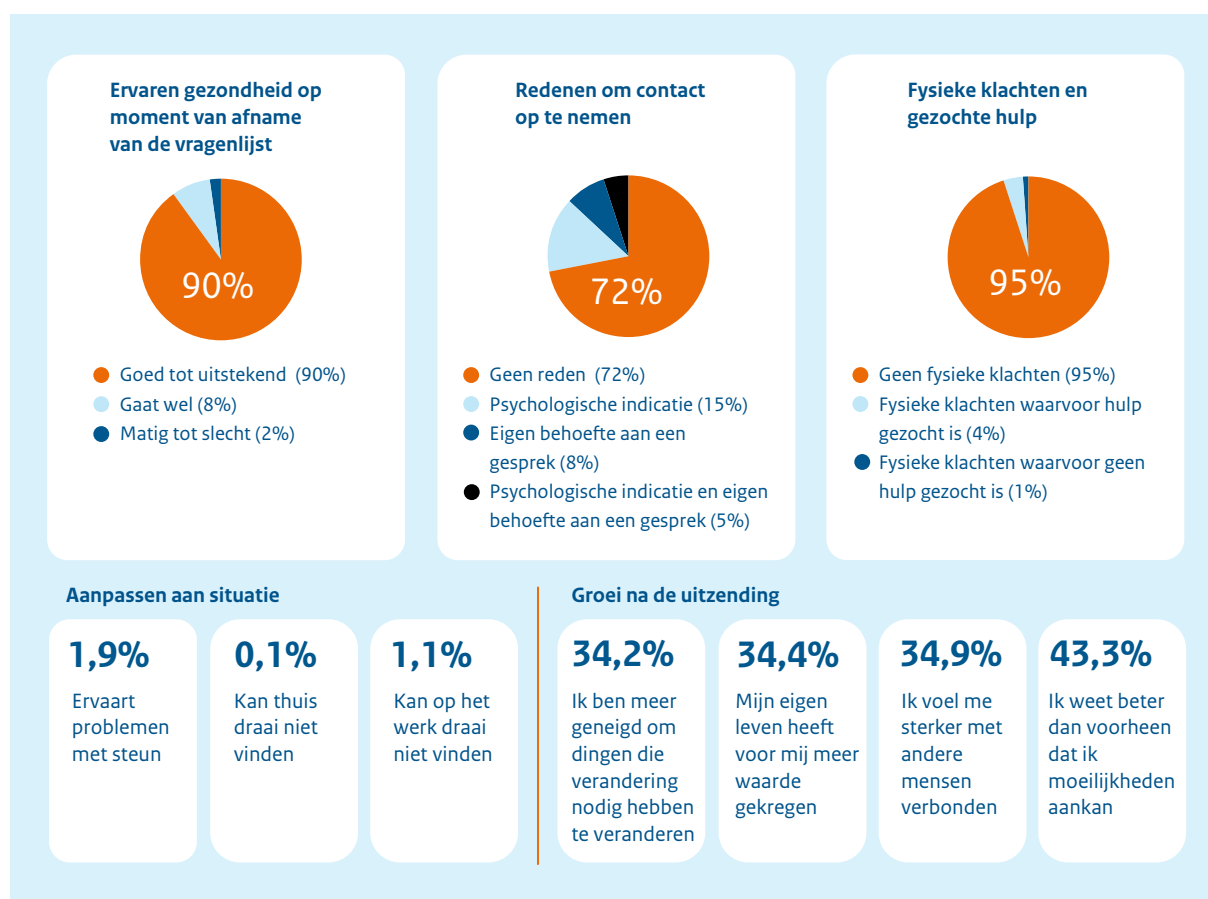
Post-actieve veteranen en hun relaties met een uitzendgerelateerde zorgvraag kunnen contact opnemen met het Veteranenloket. Het Veteranenloket is er voor vragen over materiële en immateriële zorg. Het Veteranenloket vormt de toegang tot het Landelijk Zorgsysteem voor Veteranen (LZV). Meer informatie over het Veteranenloket en het LZV leest u verderop in dit hoofdstuk.

Veteranen in werkelijke dienst die vanwege ziekteverzuim niet kunnen werken worden door zorg van het ministerie van Defensie gereïntegreerd. Re-integratiezorg en materiële zorg voor post-actieve veteranen wordt verzorgd door het Nederlands Veteraneninstituut (NLVi) en het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds/Bijzondere Regelingen Defensie (ABP/BRD).

Vragenlijst na missie of inzet

Het ministerie van Defensie stuurt de 'vragenlijst na missie of inzet' naar veteranen en hun thuisfront, ongeveer zes maanden nadat de veteraan is teruggekeerd van de missie of inzet. Het invullen van de vragenlijst is niet verplicht. Het responscijfer van veteranen en het thuisfront was in 2021 respectievelijk 50 procent en 52 procent. In 2020 waren deze responscijfers 49 procent (veteranen) en 46 procent (thuisfront).

Uit de vragenlijst na missie of inzet blijkt een overgroot deel van de uitgezonden militairen een goede gezondheid te ervaren. Daarnaast geven veel veteranen aan dat zij door de uitzending positieve ervaringen hebben opgedaan. Echter, een klein deel van de uitgezonden militairen ervaart wel gezondheidsproblemen waarvoor hulp noodzakelijk is. Omdat bij het invullen van de vragenlijst veteranen vaak nog in werkelijke dienst zijn, wordt de zorg verstrekt door de Defensie Gezondheidszorg Organisatie (DGO).

8 | Bijzondere zorgplicht

De overheid heeft, vanwege de bijzondere rechtspositie van de krijgsmacht, een bijzondere zorgplicht voor veteranen. De militair heeft immers de plicht de aan hem opgedragen taken uit te voeren, vaak onder zware omstandigheden met mogelijke gezondheidsrisico's. Dit betekent dat veteranen met gezondheidsklachten als gevolg van hun inzet tijdens oorlogsomstandigheden of tijdens missies, zorg, ondersteuning en begeleiding van de overheid verdienen. In artikel 5 van de Veteranenwet en hoofdstuk 4 van het Veteranenbesluit wordt de bijzondere zorgplicht voor veteranen (en hun relaties) beschreven. De bijzondere zorgplicht heeft als doel de veteraan (weer) deel te laten nemen aan het maatschappelijke verkeer, om gezondheidsklachten ten gevolge van de inzet te voorkomen en om de veteraan in werkelijke dienst inzetbaar te houden.

De bijzondere zorgplicht beschreven in de Veteranenwet en het Veteranenbesluit vertaalt zich in een stelsel van regelingen, faciliteiten en aanspraken voor de veteraan en zijn relaties op het gebied van materiele en immateriële zorg. De onderlinge afstemming met de diverse spelers in dit veld is er altijd op gericht om de keten als geheel beter te laten functioneren zodat de veteraan kan rekenen op de beste zorg.

Immateriële zorg

Immateriële zorg heeft betrekking op de ondersteuning en zorg aan veteranen en relaties met uitzendgerelateerde (psychische en psychosociale) problemen, op het gebied van revalidatie, re-integratie, maatschappelijke ondersteuning en geestelijke gezondheidszorg. Veteranen in werkelijke dienst zijn verplicht om gebruik te maken van de Defensie Gezondheidszorg Organisatie (DGO). Zij kunnen met gezondheidsproblemen terecht bij het Eerstelijns Gezondheidszorgbedrijf (EGB). Binnen het EGB zijn sinds enkele jaren praktijkondersteuners huisarts Geestelijke Gezondheidszorg (POH GGZ) werkzaam. Deze POH GGZ kunnen militairen/veteranen in werkelijke dienst met psychische en psychosociale problemen zorg en ondersteuning bieden. De militair arts kan militairen/veteranen in werkelijke dienst ook verwijzen naar Militaire Geestelijke Gezondheidszorg (MGGZ). De MGGZ is een tweedelijns zorgbedrijf en onderdeel van de DGO. De MGGZ behandelt militairen en veteranen in werkelijke dienst met psychische en psychosociale problemen. De MGGZ maakt daarnaast onderdeel uit van het Landelijk Zorgsysteem voor Veteranen (LZV), zodat ook postactieve veteranen met uitzendgerelateerde psychische problemen binnen de MGGZ behandeld kunnen worden.

Veteranenloket

Het Veteranenloket, onderdeel van het Nederlands Veteraneninstituut (NLVi), faciliteert de toegang tot zowel de materiele als de immateriële zorg en verzorgt

de dienstverlening voor (postactieve) veteranen en hun relaties en voor Militaire Oorlogs- en Dienstslachtoffers (MOD'ers) en hun relaties.

Op 31 december 2021 waren 2.391 cliënten bij de sectie Zorgcoördinatie in begeleiding. Ruim vijf procent van deze casussen betrof relaties van veteranen. In totaal zijn er 989 casussen in 2021 afgehandeld.

Van alle afgehandelde casussen bedroeg de gemiddelde doorlooptijd 654 dagen. De afgehandelde casussen bestonden voor een groot deel uit kortlopende dossiers, waarbij de hulpvraag relatief snel kon worden beantwoord. De gemiddelde looptijd van de casussen die op 31 december 2021 nog in behandeling waren bedroeg 1.126 dagen. De bestaande caseload bestaat uit een groter wordende groep veteranen die zeer langdurig tot permanent zorg behoeven, waardoor de gemiddelde doorlooptijd ieder jaar stijgt.

In 2021 kregen in totaal 862 veteranen en 113 relaties van veteranen een zorgcoördinator toegewezen. Ook leidde het Veteranenloket in totaal 399 veteranen en 59 relaties van veteranen door naar het gespecialiseerd maatschappelijk werk.

Om veteranen met een zorgvraag met het NLVi en de veteraneenzorg in contact te brengen is binnen het NLVi ook een zogenoemd 'Reach Out Team' werkzaam. Dit Reach Out Team heeft als doel om actief veteranen te benaderen die het lastig vinden om contact of hulp te aanvaarden. Deze veteranen worden door partners, collega's, vrienden of familie onder de aandacht van het NLVi gebracht.

In de Veteranennota 2020-2021 is beschreven dat het Veteranenloket ook de loketfunctie voor incidentmeldingen uitvoert. Veteranen die melding willen maken van incidenten die plaatsvonden tijdens hun inzet of missie kunnen hiervoor het Veteranenloket benaderen. In 2021 zijn er geen incidenten bij het Veteranenloket gemeld.

**Telefonische
bereikbaarheid
< 1 minuut:**

95% (norm is 90%)

11.840 maal telefonisch
benaderd

**Contact met de
zorgcoördinator
< 3 werkdagen:**

98% (norm is 90%)

**Doorlooptijd van
initiële aanmelding
tot zorgplan
< 4 weken:**

99% (norm is 90%)

Nuldelijnsondersteuning

Het Nuldelijnsondersteuningsysteem (NOS) biedt de veteraan en zijn relatie ondersteuning bij problemen. Deze hulp kan bestaan uit een gesprek, een luisterend oor, maar kan ook bestaan uit het doorgeleiden naar het Veteranenloket als de hulpvraag professionele zorg vereist. Het NOS is een laagdrempelig landelijk dekkend netwerk dat 24 uur per dag en zeven dagen in de week bereikbaar is voor veteranen, MOD'ers en hun relaties. Nuldelijnsondersteuners zijn verbonden aan een veteranenvereniging (lid van het Veteranen Platform (VP)) of een Veteranen Ontmoetingscentrum (VOC).

Sinds 1 januari 2021 is de uitvoerende organisatie van het NOS en daarmee de coördinatie van de uitvoering van de nuldelijnsondersteuning ondergebracht bij het Nederlands Veteraneninstituut (NLVi). Hierdoor is de samenwerking met de professionele zorg- en hulpverlening voor veteranen versterkt en verdiept. Daarnaast is in het voorjaar van 2022 het project NOS 2.0 afgerond. Dit project had als doel de kwaliteit van het NOS te verbeteren, onder andere door het formuleren van kwaliteitsnormen, het verbeteren van de aansturing en het aanpassen van de selectie en training

van de nuldelijnsondersteuners. De regionale inrichting van het NOS die hiermee samenhangt is gerealiseerd. NOS 2.0 wordt in 2023 geëvalueerd. Veteranen in werkelijke dienst kunnen voor nuldelijnsondersteuning ook gebruik maken van het Collegiaal Netwerk Defensie (CND) en van de Diensten Geestelijke Verzorging Defensie (DGV). Collegiaal Netwerkers en geestelijk verzorgers, zijn net als de hierboven genoemde nuldelijnsondersteuners, geen professionele zorgverleners. Zij bieden een luisterend oor en zijn getraind in het tijdig signaleren van mentale problemen. Indien professionele hulpverlening nodig is zullen zij de veteraan doorgeleiden naar de Defensie Gezondheidszorg Organisatie (DGO).

De DGV organiseren uitzendconferenties voorafgaand aan een missie, dienstverlatersconferenties voor militairen/veteranen die met functioneel leeftijdsontslag gaan en hebben een rol bij het begeleid lotgenoten-contact. De DGV zijn daarnaast betrokken bij de organisatie en uitvoering van de terugkeerreizen voor Dutchbat III-veteranen. De DGV maken deel uit van het Landelijk Zorgsysteem voor Veteranen (LZV).

Landelijk Zorgsysteem voor Veteranen

Het Landelijk Zorgsysteem voor Veteranen (LZV) is een civiel-militaire ketenzorgorganisatie met als doel post-actieve veteranen, diensslachtoffers en hun relaties bij missiegerelateerde psychische en psychosociale problemen in Nederland de meest passende zorg te bieden. Het LZV is een laagdrempelig, landelijk dekkend zorgsysteem en het LZV maakt gebruik van op wetenschappelijk onderzoek gebaseerde middelen. Het programmabureau van het LZV rapporteert aan een commissie binnen de Raad van Toezicht van het Nederlands Veteraneninstituut (NLVi) over bijvoorbeeld het aantal cliënten, de wacht- en doorlooptijden en de vastgestelde prestatie-indicatoren. De Raad van Toezicht van het NLVi bewaakt zo de kwaliteit van de ketenzorg binnen het LZV.

De wachttijden bij de tweedelijns zorginstellingen aangesloten bij het LZV zijn bij de meeste instellingen in 2021 gestegen, mede door de coronamaatregelen en het hiermee samenhangende hoge ziekteverzuim bij het zorgpersoneel. Dit heeft ertoe geleid dat de landelijk vastgestelde aanvaardbare wachttijden binnen de zorg, de zogenaamde 'Treeknormen', zijn overschreden. Echter vanwege de afspraken tussen de samenwerkende LZV-instellingen zijn de wachttijden voor veteranen binnen het LZV lager dan de wachttijden binnen de civiele geestelijke gezondheidszorg (GGZ).

KETENPARTNERS LZV

Nuldelijn

- Diensten Geestelijke Verzorging (DGV) Defensie

Eerste lijn

- Stichting NLVi
 - Veteranenloket (aanmelding, informatie, doorgeleiding naar zorgverleners of nuldelijnsondersteuners)
 - Gespecialiseerd maatschappelijk werk
- Gespecialiseerd maatschappelijk werk door Bedrijfsmaatschappelijk Werk (BMW) Defensie

Tweede lijn (gespecialiseerde geestelijke gezondheidszorg)

- Psychotraumacentrum Zuid Nederland
- GGZ Drenthe
- Militaire Geestelijke Gezondheidszorg (MGGZ) Defensie
- Centrum '45
- Sinaï Centrum

Aanvullende GGZ

- Jellinek (verslavingszorg)
- De Waag (onderdeel van De Forensische Zorgspecialisten)
- Vincent van Gogh Instituut
- Veteranen Intensieve Behandel Unit (VIBU)

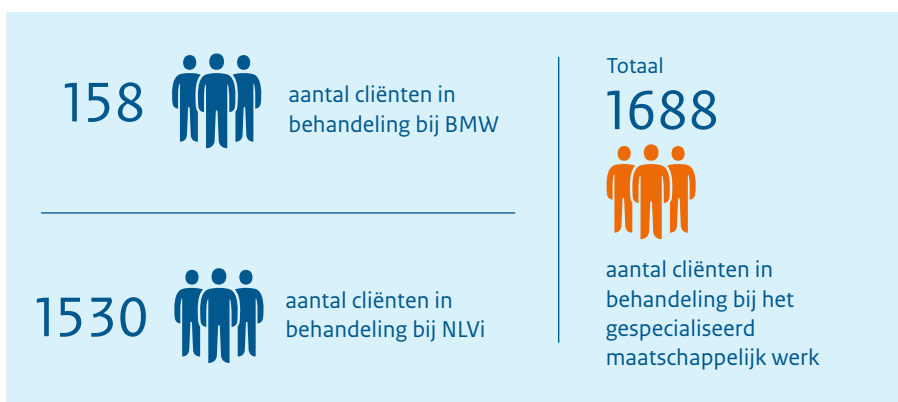

In 2022 zijn de ervaringen, de tevredenheid en de uitkomsten van de begeleiding en behandeling van veteranen binnen het LZV gemeten. Een gevalideerde vragenlijst, genaamd VEKTOR (Veteranen Keten Tevredenheids Onderzoek en Rapportage), is afgenomen onder een groot deel van de veteranen die vanuit het LZV zorg ontvangen. Uit de resultaten bleek dat veteranen het meest tevreden zijn over de contextkennis van en de bejegening door de hulpverleners, over de toegankelijkheid van de veteranezorg en over het samen beslissen over de inhoud van de behandeling. In vergelijking met eerder uitgevoerde metingen geven veteranen aan dat zij positiever zijn over het betrekken van hun omgeving bij het herstelproces en dat zij beter weten hoe te handelen indien ze opnieuw klachten ervaren.

Het LZV heeft daarnaast de tevredenheid ten aanzien van de LZV organisatie uitgevraagd met de Net Promotor Scale (NPS). Uit de resultaten bleek dat in 2021 het grootste gedeelte van de veteranen (heel) tevreden was over de begeleiding en behandeling binnen het LZV.

Binnen het Landelijke Zorgsysteem voor Veteranen LZV wordt het gespecialiseerd maatschappelijk werk voor veteranen uitgevoerd door maatschappelijk werkers van het Nederlands Veteraneninstituut (NLVi) en het Bedrijfsmaatschappelijk Werk (BMW) Defensie. Tussen NLVi en BMW vindt overleg plaats over de samenwerking en de afstemming tussen maatschappelijk werkers van beide organisaties.

De wachttijden bij het gespecialiseerd maatschappelijk werk binnen het LZV zijn binnen de afgesproken normen gebleven.

Bespreekbaar maken van psychische problemen

Het ministerie van Defensie en het ministerie van Justitie en Veiligheid zijn aangesloten bij de landelijke campagne 'Hey, het is oké'. Doel van deze campagne is het normaliseren en bespreekbaar maken van psychische aandoeningen. Veteranen met trauma- en stressgerelateerde stoornissen worden via de campagnewebsite gewezen op de mogelijkheid om contact op te nemen met het Veteranenloket. Voor veteranen in werkelijke dienst wordt gewezen op de mogelijkheid om contact op te nemen met de militair arts van het Eerstelijns Gezondheidszorg Bedrijf (EGB). De landelijke campagne loopt nog steeds.

Normaliseren en bespreekbaar maken van psychische aandoeningen is ook het doel van KNAK, een 'mental health initiatief' gestart door enkele militairen in werkelijke dienst. Op @knakmoment (instagram) worden verhalen van militairen gedeeld die met mentale klachten kamp(t)en en hulp hebben gezocht. Deze militairen waren 'geknakt maar niet gebroken'. Eventuele vragen van militairen die binnenkomen op het account worden indien gewenst doorgeleid naar zorg- en hulpverlening.

Veteranen met Onbegrepen Lichamelijke Klachten

De voorbereidingen voor de uitvoering van de proefneming Veteranen met Onbegrepen Lichamelijke Klachten (VOLK) zijn in 2021 gestart. De inhoud van het programma is gereed en ook de werving van de deelnemers is gerealiseerd. De doelgroep bestaat uit veteranen met klachten waarvoor geen afdoende medische verklaring bestaat, waarbij de veteraan een verband ziet tussen zijn klachten en de uitzending. De proefneming wordt uitgevoerd door het Militair Revalidatiecentrum (MRC) Aardenburg. Op basis van de resultaten zal worden besloten of, en zo ja, op welke wijze, het aanbieden van een OLK-behandeling bij veteranen deel uit kan maken van de in de Veteranenwet genoemde 'bijzondere zorgplicht' voor post-actieve veteranen. De pilot start dit najaar.

Re-integratie

Het Dienstencentrum Re-integratie (DCR) van Defensie zet zich in voor re-integratie, gericht op een duurzame terugkeer in het arbeidsproces binnen defensie of daarbuiten. Hiertoe werkt DCR samen met externe partners die ondersteuning bieden bij het werken aan herstel en het zoeken naar een duurzame en passende baan.

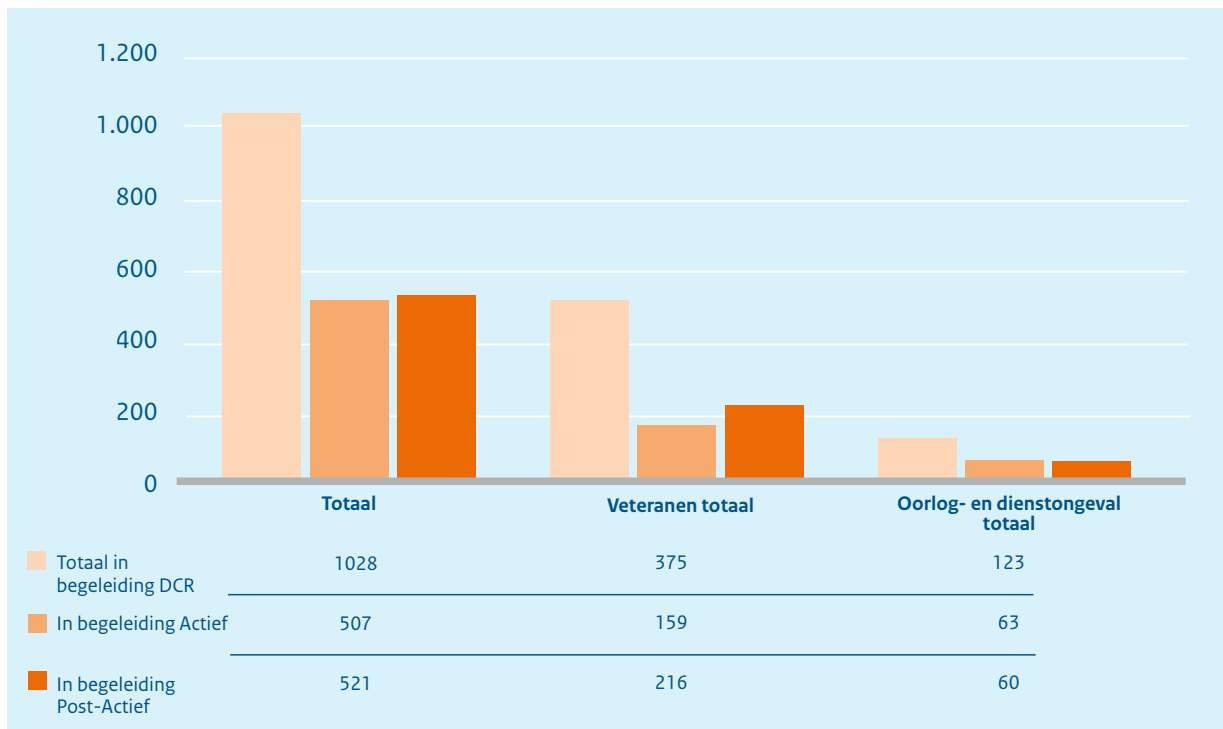
In 2021 zijn 37 re-integratietrajecten van MOD-ers voltooid. Twaalf daarvan zijn succesvol voltooid vanwege herstel (drie) en terugkeer op functie of re-integratie op een andere functie (zeven intern defensie en twee extern defensie), terwijl vier trajecten om een andere reden beëindigd zijn. De overige trajecten (21) worden in de nazorg (eigen risico dragerschap Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten (WGA)) begeleid door DCR. In 2021 zijn dertien trajecten aangemeld bij het NLVi

In 2021 zijn er 127 re-integranten uitgestroomd met een veteranenstatus. Hiervan zijn 89 trajecten succesvol voltooid vanwege herstel (68) of re-integratie op een andere functie (21, waarvan 16 intern Defensie en vijf extern Defensie). 26 trajecten zijn om een andere reden beëindigd. De overige trajecten (twaalf) worden in de nazorg begeleid door DCR.

Deze overige trajecten zijn (nog) niet succesvol gereïntegreerd na de reguliere twee jaar ontslagbescherming vanwege de Wet Verbetering Poortwachter en noemt men ook wel nazorg trajecten. Het ministerie van Defensie heeft het eigen-risicodragerschap voor de werkloosheidswet (WW), Ziektewet (ZW) en het Werkhervatting Gedeeltelijke Arbeidsgeschiktheid (WGA) deel van de wet Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen (WIA) en heeft daardoor nog een re-integratieverplichting, zolang de betreffende (ex-)medewerker een WW of WGA uitkering ontvangt. Deze uitkering wordt, na twee jaar ziekte, toegekend door het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV), maar wordt betaald door Defensie.

Andere redenen om een re-integratietraject te beëindigen zijn bijvoorbeeld ontslag wegens het zonder deugdelijke grond niet nakomen van re-integratieverplichtingen door de medewerker, ontslag op eigen verzoek of overlijden.

Zorgcoördinatie verzorgt binnen het Nederlands Veteraneninstituut (NLVi) de re-integratie van post-actieve veteranen. De post-actieve veteraan heeft recht op begeleiding bij het vinden van werk overeenkomstig het re-integratiebeleid dat geldt binnen het ministerie van Defensie en hij daarvoor geen beroep kan doen bij een werkgever (hoofdstuk 4, artikel 13, van het Veteranenbesluit). Eind 2021 werden 27 post-actieve veteranen door Zorgcoördinatie bij hun re-integratie begeleid. In 2021 zijn negen begeleidings-trajecten afgesloten en zijn elf trajecten gestart.

9 | Materiële Zorg & Voorzieningen

In artikel 5, 6 en 7 van de Veteranenwet wordt materiele zorg voor veteranen met uitzendgerelateerde problemen beschreven. In hoofdstuk 4 ('Bijzondere zorgplicht') en hoofdstuk 5 ('Inkomensvoorziening in verband met de zorg') van het Veteranenbesluit wordt dit verder toegelicht.

Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfond/Bijzondere Regelingen Defensie (ABP/BRD) verzorgt de materiële zorg aan (post-actieve) veteranen. Dit houdt in dat het ABP/BRD uitvoering geeft aan diverse financiële regelingen waarvoor veteranen in aanmerking kunnen komen. Zo kan aan de militair, die gewond is geraakt tijdens de dienst en die hierdoor minstens tien procent invalide is, een Militair Invaliditeits-pensioen (MIP) worden toegekend. Hiermee wordt de gewezen militair financieel gecompenseerd en voorzien van een basisinkomen. Veteranen met geen of verminderde inkomsten, die in afwachting zijn van toekenning van een MIP, kunnen gebruik maken van de laagdrempelige tijdelijke Inkomensvoorziening. Daarnaast is in 2012 de Ereschuldregeling ingevoerd, met als doel veteranen met een 'aandoening door het dienstverband' via een eenmalige uitkering erkenning te geven. Tot slot is in 2014 de Regeling Volledige Schadevergoeding (RVS) vastgesteld.

Deze regeling beoogt compensatie te bieden voor alle resterende schade die een veteraan of militair oorlogs- of dienstslachtoffer (MOD) heeft opgelopen vanwege een (dienst)ongeval.

Naast de uitvoering van bovengenoemde financiële regelingen voert het ABP/BRD voor Defensie ook de Voorzieningenregeling uit. In deze regeling is een scala aan voorzieningen opgenomen waarvoor een veteraan in aanmerking kan komen. Voorbeelden van deze voorzieningen zijn: financiële tegemoetkoming in de kosten van het gebruik van een (rolstoel)taxi, vergoedingen voor de aanpassing van een rolstoel, vergoeding voor de kosten van de inrichting van een (aangepaste) nieuwe woning, tegemoetkoming in de kosten van het vervangen van de garderobe in verband met de invaliditeit, een financiële tegemoetkoming in de kosten van het uitvoeren van een hobby, etc.

Medische keuringen voor het MIP worden verricht door het team Sociaal Medische Onderzoek (SMO) van het ABP. Helaas zijn de wachttijden bij het ABP de laatste jaren opgelopen tot boven de normtijd van 180 dagen. Het overschrijden van de termijn voor een eerste beoordeling of een herbeoordeling op verzoek van de veteraan treedt daarom regelmatig op.

Totale uitvoeringskosten: € M 12,4	Ereschuldregeling: In 2021 zijn 3 betalingen verricht voor een bedrag van 166.512 euro	Inkomensvoorziening In 2021 is deze 11 maal toegekend. In totaal dit jaar is 55.730 euro aan inkomensvoorziening betaald	Regeling Volledige Schadevergoeding Totaal toegekend bedrag in 2021 is 72 miljoen euro
	Militair Invaliditeits-pensioen (MIP): In 2021 is 176 maal een nieuwe MIP toegewezen. Totaal toegekend bedrag in 2021 is 62,1 miljoen euro	Nabestaanden-pensioenen: Totaal toegekend bedrag in 2021 is 19,6 miljoen euro	Sociale Zorg (o.a. voorzieningen): 11 miljoen euro

Het tekort aan verzekeringsartsen is een belangrijke oorzaak van de termijnoverschrijding van de medische keuringen. Om dit tekort op te heffen is in 2019 en 2020 de formatie van het team SMO uitgebreid met drie verzekeringsartsen. Daarnaast heeft het Bureau Medische Beoordelingen (BMB) van Defensie capaciteit ingezet voor het wegwerken van de achterstanden bij SMO/ABP. Ten slotte heeft SMO/ABP diverse maatregelen genomen om de beschikbare spreekuurtijd van de verzekeringsartsen te vergroten. Vanwege de impact van de coronamaatregelen op de wachttijden bij de medische keuringen waren de effecten van de eerder genoemde maatregelen pas in 2021 zichtbaar. Een lichte daling van de wachttijden trad in 2021 op, echter in 2022 nemen de wachttijden weer langzaam toe. BMB biedt ook in 2022 ondersteuning bij de uitvoering van de keuringen.

Posttraumatisch stressstoornis protocol

Met het Posttraumatische Stressstoornis (PTSS)-protocol wordt op gestandaardiseerde wijze de mate van invaliditeit als gevolg van psychische klachten, waaronder PTSS, bepaald. Het PTSS-protocol wordt door zowel Bureau Medische Beoordelingen (BMB) van Defensie als het team Sociaal Medisch Onderzoek (SMO) van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP)/Bijzondere Regelingen Defensie (BRD) gebruikt. In 2016 is het protocol geëvalueerd door de Universiteit Groningen. De resultaten van deze evaluatie hebben geleid tot veertien aanbevelingen van de begeleidingscommissie. Voor de uitvoering van de aanbevelingen heeft Defensie een plan van aanpak opgesteld. Dit plan van aanpak zal onderdeel uitmaken van besprekingen met de centrales van overheidspersoneel.

Evaluatie Regeling Volledige Schadevergoeding

In 2021 heeft de Auditdienst Rijk (ADR) in opdracht van Defensie een evaluatieonderzoek uitgevoerd naar de uitvoering van de Regeling Volledige Schadevergoeding (RVS). Deze Regeling is in 2014 in werking getreden en had onder meer tot doel om de toekenning van de schadevergoeding te vereenvoudigen en te versnellen. Belangrijke reden van de regeling was het voorkomen van afzonderlijke en langdurige procedures over de erkenning van aansprakelijkheid.

De ADR heeft in februari 2022 het onderzoeksrapport opgeleverd. De belangrijkste bevinding is dat de RVS voldoet aan de gestelde doelstellingen. Wel heeft de ADR meerdere verbetersuggesties gedaan. Die suggesties zijn onder meer: het verbeteren van de managementinformatie, het bieden van financiële nazorg nadat de schadevergoeding is uitgekeerd, het nader bezien van de systematiek van extra buitengerechtelijke kosten, het verkennen van de mogelijkheden tot normering en standaardisering zodat de procedure transparanter, sneller en eenvoudiger wordt en het betrekken van veteranen en het meenemen van hun behoeften bij aanpassingen van de RVS.

Defensie gaat over de uitkomsten en de aanbevelingen van het onderzoek in overleg met de centrales van overheidspersoneel. De uitkomsten en aanbevelingen van het onderzoek worden ook meegenomen in de herziening van het uitkeringen- en voorzieningenstelsel waarvan de RVS ook onderdeel uitmaakt.

INVICTUS GAMES

THE HAGUE 2020

10 | Onderzoek

Artikel 10 van de Veteranenwet stelt dat wetenschappelijk onderzoek naar uitzendgerelateerde aandoeningen bevorderd moeten worden. Op basis van artikel 16 van het Veteranenbesluit is budget beschikbaar gesteld voor het uitvoeren van dit onderzoek. Door het onderzoek wordt de kennisontwikkeling over de gezondheid, het welzijn en het voorkomen en behandelen van uitzendgerelateerde aandoeningen bij veteranen bevorderd.

Diverse instanties, zowel binnen als buiten Defensie, voeren onderzoek uit op het gebied van erkenning, waardering en zorg voor veteranen. Voorbeelden van deze instanties zijn het expertisecentrum van de Militair Geestelijke Gezondheidszorg (MGGZ), instellingen die participeren in het Landelijk Zorgsysteem voor Veteranen (LZV), de leerstoel 'Medisch-biologische en psychiatrische aspecten van psychotrauma's' aan het Leids Universitair Medisch Centrum (LUMC), de Nederlandse Defensie Academie (NLDA) en het Nederlands Veteraneninstituut (NLVi). Bij de uitvoering van het onderzoek is vaak sprake van verregaande samenwerking tussen de verschillende instanties.

Het NLVi heeft begin dit jaar een Wetenschappelijke Adviescommissie (WAC) ingesteld die ingediende onderzoeksvoorstellen gaat beoordelen. Dit betreft kortdurende praktijkgebonden onderzoeken uitgevoerd door instellingen van het LZV en meerjarige wetenschappelijke onderzoeken gericht op uitzendgerelateerde problematiek en veteranenzorg. Zowel onderzoeksinstanties binnen Defensie als externe onderzoeksinstanties kunnen onderzoeksvoorstellen bij de WAC indienen. De WAC staat onder voorzitterschap van prof. dr. Pauline Meurs en bestaat uit zes leden en een secretaris.

Het NLVi brengt de onderzoekswijzer 'Gezondheid en welzijn van veteranen en veteranenzorg' uit. De onderzoekswijzer geeft een overzicht van het lopend en afgerond onderzoek op het gebied van gezondheid, zorg en welzijn van veteranen. Hierbij wordt ook het doel, de uitvoering en de uitkomst van het onderzoek beschreven. In het tweede helft van 2022 zal de WAC de onderzoekswijzer gebruiken bij het vaststellen van de gemeenschappelijke onderzoeksagenda van het NLVi, het LZV en het ministerie van Defensie. De onderzoeksagenda moet richting geven aan al het onderzoek op het gebied van gezondheid, zorg en welzijn. De onderzoekswijzer 'Gezondheid en welzijn van veteranen en veteranenzorg' is te vinden op de internetsite van het NLVi (<https://www.nlveteranen-instituut.nl/publicaties/onderzoekswijzergezondheid/>).

Het NLVi is ook gestart met het inventariseren van het lopend en afgerond onderzoek op het gebied van erkenning en waardering voor veteranen. Dit zal leiden tot de publicatie van de onderzoekswijzer 'Erkenning en waardering veteranen' in 2023.

Op 24 mei 2022 heeft de jaarlijkse door het NLVi en LZV georganiseerde onderzoeksdag plaatsgevonden. Deze dag had de titel 'Koersen op innovatie' en bood ruimte om na te denken over de toekomstige ontwikkelingen van het veteranenonderzoek.

Afgerond onderzoek

In de onderstaande tekst volgt een overzicht van onderzoek dat in 2021 en begin 2022 is afgerond.

Een uitdagende missie.

Uit het onderzoek 'Veteraan, hoe gaat het met u?' bleek dat het (tijdig) zoeken van hulp door veteranen niet vanzelfsprekend is. Het Nederlands Veteraneninstituut (NLVi) heeft daarom nader onderzocht wat het zoeken van hulp belemmert of ondersteunt. Er zijn verschillende facetten gevonden waarop de ondersteuning van het hulpgedrag zich moet richten, namelijk: het herkennen en erkennen van het probleem, het onderkennen van de noodzaak voor hulp, de geïnternaliseerde normen en waarden van de defensiecultuur, de mentaliteit van veteranen, stigmatisering, sociale steun en ervaringen met de hulpverlening. De meeste veteranen in het onderzoek zochten hulp op een 'crispunt', een punt waarop zij het niet meer volhielden of geen uitweg meer zagen. Wanneer veteranen in dit stadium hulp zoeken, blijkt de problematiek vaak complex en dat bemoeilijkt het vinden van passende hulp die bijdraagt aan het herstel. In klankbordgroepen met veteranen, thuisfrontleden en nuldelijnsondersteuners zijn aanbevelingen geformuleerd. Belangrijk is volgens hen het verspreiden van kennis over mogelijke gevolgen van uitzendingen, het vergroten van de zichtbaarheid en vindbaarheid van het NLVi, het faciliteren van mogelijkheden voor ontmoetingen, het delen van

ervaringsverhalen en het inzichtelijk maken en afstemmen van de mogelijkheden voor hulp en ondersteuning. Helaas is er niet één eenvoudige oplossing die voor iedere veteraan effectief is. Verschillende oplossingen moeten worden gecombineerd om de veteraan beter te ondersteunen bij het zoeken en vinden van de juiste hulp.

Veteranenmonitor 2021

Eind 2021 heeft het Nederlands Veteraneninstituut (NLVi) via de Veteranenmonitor de uitzendervaringen van veteranen, de invloed van die ervaringen op hun leven en de wensen en behoeften die daaruit voortvloeien in kaart gebracht. De Veteranenmonitor geeft het NLVi ook inzicht in de mate waarin het veteranenbeleid en de uitvoering ervan die behoeften ondersteunt. Met de inzichten uit de Veteranenmonitor wil het NLVi nagaan in hoeverre het beleid en de uitvoering daarvan beter kunnen worden afgestemd op de behoeften van veteranen. Het onderzoek bevestigt het beeld dat via eerdere onderzoeken zoals *Veteraan, hoe gaat het met u?* (2015, 2019) en *Kerngegevens* (2014, 2015, 2016, 2017, 2018) is opgedaan, namelijk dat het goed gaat met veruit de meeste veteranen. Achter dat algehele, positieve beeld gaat wel een meer gedifferentieerd beeld schuil. De Veteranenmonitor onderscheidt zeven groepen veteranen op basis van onder andere de ervaren invloed van de uitzending op hun verdere leven. Die zeven groepen veteranen verschillen van elkaar op basis van bepaalde kenmerken, ervaringen, wensen en behoeften. Het onderzoek biedt aanknopingspunten om beter in te spelen op de wensen en behoeften van veteranen in die verschillende groepen.

Veteranen hulphonden onderzoek

Het promotieonderzoek 'Veteranen hulphonden' (Veterans PTSD Working dogs Research (V-PWR)) heeft het effect van de interactie tussen de hulphond en de veteraan onderzocht, met als doel het verbeteren van de behandeling van PTSS en tegelijkertijd het borgen van het welzijn van de hulphonden. De resultaten laten zien dat veteranen dankzij de hulphond beter kunnen omgaan met hun PTSS-symptomen. Hoewel de fysiologische kenmerken van PTSS (bijvoorbeeld het stresshormoon cortisol) niet veranderden, voelden veteranen met een hulphond zich toch significant beter. Zij hadden minder nachtmerries, sliepen beter en hadden minder klinische symptomen. Het leven van veteranen met PTSS is door de hulphond ten goede veranderd. Het onderzoek heeft ook gekeken naar de effecten op de hulphonden zelf. De hulphonden lijken

geen stress te ondervinden bij het uitvoeren van hun taak (het begeleiden/assisteren van de veteraan met PTSS).

Naar aanleiding van de resultaten van het onderzoek V-PWR wordt een vervolgonderzoek gestart. Dit vervolgonderzoek, genaamd V-PWR 2.0, richt zich op het inzichtelijk maken van de lange termijn effecten van de interactie tussen hond en veteraan.

De Nationale Politie heeft eveneens een onderzoek uitgevoerd naar de effecten van (hulp)honden op de gezondheid en het welzijn van politieagenten met PTSS. De resultaten van dit onderzoek zijn door de Nationale Politie enkele maanden geleden openbaar gemaakt. Dit onderzoek liet ook zien dat een hulphond een positief effect heeft op het welzijn van de politieagent met PTSS. Tussen het ministerie van Defensie en de Nationale Politie worden de onderzoeksresultaten van beide onderzoeken besproken. Dit moet bijdragen aan de formulering van een beleidsstandpunt over het inzetten van (hulp)honden bij veteranen met PTSS.

Onderzoek Nederland en zijn veteranen 1945-2015

In het promotieonderzoek *Nederland en zijn veteranen 1945-2015* is onderzocht in hoeverre de overheid haar zorgplicht is nagekomen bij een zestal missies, namelijk: Nederlands-Indië, Korea, Libanon, Srebrenica, Irak en Afghanistan. Geconcludeerd wordt dat de overheid haar zorgplicht voor uitgezonden veteranen in het verleden wel erkende, maar dat de uitvoering ervan tekort schoot. Veteranen kregen te maken met trage bureaucratische processen, waardoor het lang duurde voordat zij de erkenning, waardering en zorg ontvingen die zij verdienden. Daarnaast werd er onvoldoende geleerd van ervaringen uit eerdere missies. Het onderzoek benadrukt het belang om militairen op missie te sturen met een duidelijk doel en om een juist beeld te schetsen van de daadwerkelijk situatie in het uitzendgebied. In het verleden is bij missies soms een te rooskleurig beeld geschetst, waardoor er een verschil van perspectief over de missie tussen samenleving en de veteranen kan ontstaan.

De resultaten uit het onderzoek sluiten aan bij bevindingen die voortkomen uit diverse eerder uitgevoerde onderzoeken. Deze bevindingen en adviezen hebben ertoe geleid dat de overheid in de afgelopen decennia de verschillende facetten van veteranenzorg geborgd heeft in haar beleid. Zo is het Landelijk Zorgsysteem voor Veteranen (LZV) in 2007 opgericht en is de toegang tot zorg, erkenning en waardering door de oprichting van het Veteranenloket

in 2014 sterk verbeterd. Daarnaast is sinds 2014 de Veteranenwet, waarin de erkenning, waardering en de zorg voor veteranen en hun relaties wordt geregeld, van kracht.

Onderzoek 'Veterans under construction'

Het Nederlands Veteraneninstituut (NLVi) en de Radboud Universiteit hebben onderzoek gedaan naar de vorming en bevestiging van groepsidentiteit en de relatie met maatschappelijke erkenning en waardering. Het onderzoek laat zien dat de manier waarop veteranen maatschappelijke percepties over henzelf en hun missie ervaren, meespeelt bij 'het indentificeren als veteraan'. Wat een belangrijke rol speelt is het gevoel vergeten of verkeerd herinnerd te zijn en maatschappelijke discussies over het nut van de missie en over de juistheid van het handelen tijdens de missie. Dit beïnvloedt de manier waarop veteranen zich laten zien in de maatschappij en het versterkt de onderlinge band. Of een individu zich identificeert als veteraan wordt verder bepaald door het beeld dat diegene heeft van 'de veteraan' en of hij zich daar al dan niet in herkent. In het tot stand komen van deze beelden spelen verschillende aspecten een rol, namelijk: de militaire context van de uitzending, het maatschappelijk debat tijdens en na de uitzending en de

tijd die is verstreken sinds de uitzending. In hoeverre men zich vereenzelvigd met deze typische voorstellingen ligt aan de persoonlijke context die uiteraard weer kan veranderen door de tijd heen.

Tevredenheid en Resultaat als Check voor mijn Kwaliteit van Leven (TRACK)

Track is een vragenlijst en dient als hulpmiddel om veteranen te helpen de voortgang van hun begeleidings- en behandeltrajecten in kaart te brengen. Daarnaast biedt het de mogelijkheid aan de behandelaar, zorgcoördinator of maatschappelijk werker om te kijken of de begeleiding en behandeling die zij bieden de gewenste effecten heeft. Het onderzoek toont aan dat de TRACK-vragenlijst een valide en betrouwbaar instrument is om veteranen meer inzicht, grip en invloed op hun zorg- en hersteltraject te geven. Gestart wordt met het implementeren van TRACK in het zorgproces van veteranen.

Lopend onderzoek

In het onderstaande tabel wordt een overzicht van lopende onderzoeken gegeven.

Wetenschappelijk onderzoek	(Hoofd) uitvoerder(s)	Inhoud	Datum afgerond
Moral distress in the military context	Universiteit Tilburg, DGV	Onderzoek naar mogelijkheden om binnen de DGV veteranen te begeleiden bij het benoemen en verwerken van moreel spanningsvolle ervaringen.	2022
Prospectie in stressgerelateerd militair onderzoek (PRISMO)	MGGZ, Leerstoel LUMC	Langlopend cohortonderzoek naar gezondheidsklachten na de ISAF-missie. Uit eerste resultaten bleek: 8% ervaart 10 jaar na missie PTSS-klachten. Risicofactoren zijn: jonge leeftijd, lage rang, blootstelling aan stressoren tijdens missie, onvoldoende sociale steun na de missie. Een deel van deze veteranen verbetert niet ondanks de psychische hulp die ze krijgen. Het is dus belangrijk om nieuwe behandelopties te ontwikkelen.	2022

Wetenschappelijk onderzoek	(Hoofd) uitvoerder(s)	Inhoud	Datum afgerond
Militaire Agressie Regulatie Studie (MARS)	MGGZ, Leerstoel LUMC	Inzicht krijgen in neurobiologische kenmerken bij agressieregulatieproblemen.	2023
Hersenstimulatie bij angst, trauma en agressieklachten (STIM)	MGGZ	Onderzoek naar het effect van hersenstimulatie-technieken bij patiënten met angst en agressieklachten.	2022
Families in the frontline	LZV, Psychotrauma-centrum Zuid –Nederland	Onderzoek naar de meerwaarde van gezinsinterventieprogramma's voor veteranen met PTSS en hun gezin.	2022
Duurzaam Beter	LZV, Stichting Centrum '45, Leerstoel LUMC, Erasmus Universiteit Rotterdam	Inzicht krijgen in de factoren die leiden tot het uitblijven van herstel van veteranen.	2022
Adaptatieonderzoek	ARQ Nationaal Psychotrauma-centrum	Evaluatie van het huidige adaptatieprogramma en het geven van een advies met als doel te komen tot een breedgedragen en toekomstbestendig programma	2022
Verbeteren van compassie om psychische spanning te verminderen en om het mentale welzijn te verbeteren binnen het Nederlandse leger	MGGZ, Universiteit Twente	Onderzoek naar de rol van compassie bij het verminderen van psychische klachten.	2023
Stigmatisering van psychische klachten als barrière voor duurzame inzetbaarheid	Universiteit Tilburg, MGGZ	Onderzoek naar de invloed van stigmatisering, en andere factoren, op het zoeken van hulp en op het bespreekbaar maken van problemen met leidinggevend(n) en/of collega's bij militairen met mentale gezondheidsklachten.	2023
Virtual Reality (VR) bij PTSS	MGGZ	Mogelijkheden van VR bij de behandeling van patiënten met PTSS wordt onderzocht	2024
Horse Power	Universiteit Utrecht (faculteit diergeneeskunde), MGGZ	Onderzoek naar de inzet van paarden bij veteranen met uitbehandelde PTSS (de interactie met paarden op de symptomen, op de kwaliteit van leven en op het zelfbeeld van veteranen).	2023
Moral injury onder hulpzoekende veteranen	ARQ Nationaal Psychotrauma-centrum	Bepalen van het voorkomen (prevalentie) van moral injury, vertaling van internationale vragenlijsten.	2024

Wetenschappelijk onderzoek	(Hoofd) uitvoerder(s)	Inhoud	Datum afgerond
Prognostiek in de Behandel Evaluatie van het LZV (Probel)	Stichting Centrum '45, Leerstoel LUMC	Inzicht krijgen in de factoren die bijdragen tot succes in behandeling.	2022
Moral injury	NLVi, Defensie, Politieacademie, Radboud-universiteit	Interdisciplinair onderzoek naar de contextuele dimensies van morele verwonding onder militairen en politiepersoneel.	2024
Zorgbehoeften van vrouwelijke veteranen	NLDA	Meerjarig onderzoek naar de specifieke zorgbehoeften van vrouwelijke veteranen.	2023
Vernieuwend geneesmiddelen-onderzoek	Leerstoel LUMC	Studies naar de effectiviteit van psychotherapie ondersteund met psychedelica bij de behandeling van PTSS.	2022

Praktijkgericht onderzoek (kortdurend)	Uitvoerder	Inhoud	Datum afgerond
Het heft in eigen handen	Sinai centrum	Evaluatie van een nieuw behandelprogramma voor veteranen met een persoonlijkheidsstoornis en/of middelengebruik. Vergroten van eigen regie staat centraal.	Eind 2022
Samen sterk	Radboud Universiteit, Psychotrauma-centrum Zuid Nederland	In kaart brengen van hulpzoekgedrag, hulpbronnen en barrières met als doel eigen regie te versterken.	Eind 2022
Moral injury bij Dutchbat III-veteranen	ARQ Nationaal Psychotrauma-centrum	Kwalitatief onderzoek naar moral injury bij Dutchbat III-veteranen gebaseerd op nadere analyse van beschikbare data.	2023
Reconsolidation: a new intervention towards combat-related PTSD	TNO, ARQ Centrum '45	Onderzocht wordt of het herinneren van het trauma in combinatie met inname van een medicijn leidt tot langdurige afname van PTSS klachten.	2022
Bio face	MGGZ	Onderzocht wordt of het gebruik van de gezichtsuitdrukking bij de biofeedbacktraining de stressreacties vermindert.	2022

Praktijkgericht onderzoek (kortdurend)	Uitvoerder	Inhoud	Datum afgerond
Project terugkeerreizen – Back with a Mission	LZV, Leerstoel LUMC, Universiteit voor Humanistiek	De impact van een terugkeerreis op veteranen wordt onderzocht.	2022
Het positieve gezondheidsgesprek	Psychotrauma-centrum Zuid-Nederland, Reinier van Arkel	Onderzocht wordt of een gesprek volgens het principe van positieve gezondheid leidt tot meer eigen regie, veerkracht en welzijn.	2022

Onderzoeksprogramma ‘Onafhankelijkheid, Dekolonisatie, Geweld en Oorlog in Indonesië, 1945 - 1950’

Op 17 februari 2022 presenteerden het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies, het Koninklijk Instituut van Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV) en het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) een groot deel van de resultaten van het onafhankelijk uitgevoerde onderzoeksprogramma ‘Onafhankelijkheid, Dekolonisatie, Geweld en Oorlog in Indonesië, 1945 – 1950’.

In het besef dat de berichtgeving over het optreden van de Nederlandse Strijdkrachten in het voormalig Nederlands-Indië vermoedelijk opnieuw emoties zou losmaken bij de Indië-veteranen, hebben alle Indië-veteranen woonachtig in Nederland daags voor de publicatie van het onderzoek een brief van mij ontvangen. In die brief heb ik mijn waardering en respect uitgesproken voor zij die destijds als militair in opdracht van Nederland zijn uitgezonden naar dit conflictgebied. Dit onder moeilijke omstandigheden en met gevaar voor eigen leven. Ook zijn ze geweest op de mogelijkheden voor het verkrijgen van steun bij het Veteranenloket en zijn ze uitgenodigd om deel te nemen aan informatiebijeenkomsten die het Nederlands Veteraneninstituut (NLVI) heeft georganiseerd op 1 en 3 maart 2022. Het doel van deze bijeenkomst was het toelichten van het onderzoek en de resultaten door de onderzoekers en er konden vragen aan hen gesteld worden. Indien veteranen behoefte hadden aan zorg en ondersteuning konden zij een beroep doen op de aanwezige zorgverleners van het NLVI.

Op 17 februari 2022 heeft het kabinet op de uitkomsten van het onderzoek een eerste reactie naar de Kamer gestuurd (Kamerstuk 26 04, nr. 92). In die brief neemt het kabinet de conclusies over. De verantwoordelijkheid voor het structureel toegepaste extreem geweld wordt daarbij toegeschreven aan de toenmalige politieke, juridische en militaire leiding. Verder maakt het kabinet excuses aan meerdere groepen, waaronder ook de veteranen die zich destijds als goed militair hebben gedragen. De Nederlandse militairen hebben door politieke besluitvorming moeten deelnemen aan wat – in retrospectief – een onmogelijk missie was. Door de militairen een strijd te laten voeren die eenvoudigweg niet gewonnen kòn worden, zijn zij in een buitengewoon moeilijke positie beland, waar zij, en hun naaste familie, nog steeds de last van moeten dragen. En na hun terugkeer in ons land hebben zij niet altijd de zorg, erkenning en waardering gekregen die ze verdienen.

Later dit jaar volgt een tweede kabinetsreactie, mede naar aanleiding van de uitkomsten van het publieke en politieke debat.

Stand van zaken ten aanzien van ISAF-onderzoek en onderzoek 'Focus op Dutchbat III'

In het notaoverleg 'Veteranen' van 22 juni 2021 is toegezegd in de Veteranennota 2021-2022 de stand van zaken ten aanzien van zowel de uitvoering van de bevindingen uit het ISAF-onderzoek als de opvolging van de aanbevelingen gebaseerd op het onderzoek 'Focus op Dutchbat III' te beschrijven.

ISAF-onderzoek

Om een beeld te krijgen over hoe het met de ISAF-veteranen gaat heeft Defensie in 2018 het ISAF-onderzoek uitgevoerd. Het eindrapport van dit onderzoek is op 2 maart 2020 aan de Tweede kamer aangeboden (Kamersuk 30 139, nr. 230).

Uit het ISAF-onderzoek blijkt dat het goed gaat met de meeste veteranen. ISAF-veteranen geven aan door de missie als persoon te zijn 'gegroeid' en ook kunnen ze beter met moeilijkheden omgaan. In de onderstaande

tekst worden de bevindingen uit het onderzoek beschreven. Hierbij wordt aangegeven hoe deze bevindingen in de praktijk zijn toegepast.

10 procent van de deelnemers aan het onderzoek ervaart een middelmatig tot laag welzijn mede door de ISAF missie. Deze groep is vaker werkloos en/of arbeidsongeschikt en zij beschikken over minder (goede) sociale contacten en persoonlijke relaties. Ook betreft het vaker militairen met een lagere rang en militairen die tijdens de missie veel buiten de compound werkzaam zijn geweest.

Bedrijfsmaatschappelijk werkers van het Bedrijfsmaatschappelijk Werk (BMW) van Defensie en maatschappelijk werkers van het Nederlands

Veteraneninstituut (NLVi) zijn opgeleid om alert te zijn op omstandigheden die een invloed kunnen hebben op gezondheid en welzijn, zoals het ontbreken van een netwerk, eenzaamheid en financiële problemen. In de zorg voor veteranen tijdens en na de missie wordt hier aandacht aan besteed en indien nodig wordt een zorgverleningstraject gestart. Versterken van sociale netwerken is een belangrijk thema binnen het maatschappelijk werk omdat dit bijdraagt aan een hogere draagkracht en een verbetering van de zelfredzaamheid. Daarnaast kunnen voor veteranen met een klein sociaal netwerk reünies met collega veteranen belangrijk zijn. De laatste jaren zijn er door de coronamaatregelen veel reünies en andere bijeenkomsten geannuleerd. Deze beperkingen zijn nu niet meer aan de orde en vanuit Defensie zal het organiseren van reünies/bijeenkomsten voor ISAF-veteranen worden gestimuleerd. Bij het leggen van contact met bijvoorbeeld collega veteranen kan de nuldelijnsondersteuning ook een rol spelen. Tot slot heeft het NLVi het 'reach out team' dat zich richt op het benaderen van veteranen met een zorgvraag die niet in staat zijn om hulp te zoeken.

De (na) zorg die werd geboden tijdens en na de ISAF missie wordt verschillend beoordeeld. Sommige veteranen zijn ontevreden over de gespreksleider tijdens de adaptatieperiode en het terugkeergesprek. Daarnaast wordt de inhoud van het adaptatieprogramma door sommigen negatief beoordeeld. Hier zou meer maatwerk mogelijk moeten zijn.

Bedrijfsmaatschappelijk werkers en geestelijk verzorgers die betrokken zijn bij gesprekken tijdens de adaptatieperiode volgen een adaptatietraining bij de Militair Geestelijke Gezondheidszorg (MGGZ). Door ARQ Nationaal Psychotraumacentrum wordt momenteel het adaptatieprogramma onderzocht. Doel van het onderzoek is te kijken of de huidige uitvoering nog voldoet en of er aanpassingen nodig zijn. De resultaten van het onderzoek zullen later in 2022 worden gepresenteerd.

Erkenning en waardering blijft belangrijk. ISAF-veteranen geven aan dat het belangrijk is dat het 'echte' verhaal in de media wordt verteld en dat er meer mogelijkheden moeten zijn om in contact te blijven met Defensie als daar behoefte aan is. Ook geven ze aan dat ze door de samenleving echt gezien willen worden.

Tijdens de ISAF-missie is lange tijd gesproken over een 'wederopbouwmissie', ook in de periode dat er al veel gevechten plaatsvonden. Dit heeft de beeldvorming rondom de missie sterk beïnvloed. Het belang van het schetsen van een reëel beeld over een uitzending komt ook voort uit het onderzoek 'Focus op Dutchbat III'. Vanuit Defensie zal daarom waar mogelijk ook duidelijker het perspectief van Defensie en het perspectief van veteranen zelf naar voren worden gebracht.

Daarnaast wordt vanuit Defensie sneller geanticipeerd op de mogelijke gevolgen van media aandacht, bijvoorbeeld naar aanleiding van een onderzoeksrapport, op de gezondheid en welzijn van veteranen. Het Commando Landstrijdkrachten heeft bijvoorbeeld een bijeenkomst georganiseerd voor de ISAF-veteranen in werkelijke dienst ten tijde van de aandacht in de media over 'de strijd in de Chora-vallei'. Ook bij de machtsovername van de Taliban in Afghanistan is door Defensie een brief gestuurd naar alle actief dienende veteranen met een toelichting over de situatie in Afghanistan met het advies om erover te praten en om indien nodig contact te leggen met zorgverlenende instanties. Deze brief is voor de post-actieve veteranen in het magazine van het NNLVi ('Checkpoint') gepubliceerd.

Aanvullende behoefte van zorg: ISAF-veteranen geven aan dat ze het belangrijk vinden dat er goede specialistische zorg wordt aangeboden aan veteranen die hier behoefte aan hebben. Ook geven ze aan dat het belangrijk is dat veteranen contact met elkaar houden en dat men over de missie kan blijven praten.

Defensie biedt zorg en nazorg aan veteranen in werkelijke dienst en Militair Geestelijke Gezondheidszorg (MGGZ) maakt hier onderdeel van uit. Binnen de MGGZ is expertise aanwezig, juist gericht op de doelgroep veteranen. De MGGZ maakt ook deel uit van het Landelijk Zorgsysteem voor Veteranen (LZV). Het LZV is gespecialiseerd in de behandeling van veteranen met psychische problemen. Uit het hoofdstuk 'Onderzoek' blijkt dat er veel onderzoek plaatsvindt met als doel de verdere ontwikkeling van de zorg voor veteranen met uitzendgerelateerde problemen.

Focus op Dutchbat III

ARQ Nationaal Psychotrauma Centrum heeft het onderzoek 'Focus op Dutchbat III' eind 2020 afgerond en door een onafhankelijke begeleidingscommissie (onder leiding van dhr Borstlap) zijn zeven aanbevelingen geformuleerd. Deze aanbevelingen zijn door de minister van Defensie overgenomen (Kamerstuk 26 122, nr, 50 van 10 februari 2021). De eerste vier aanbevelingen zijn meer algemeen van aard. Ze hebben betrekking op erkenning, waardering en zorg voor veteranen bij alle missies. De opvolging van deze algemene aanbevelingen zijn beschreven in genoemde kamerbrief. Drie aanbevelingen zijn specifiek gericht op de erkenning, waardering en zorg van Dutchbat III-veteranen. Deze aanbevelingen en de stand van zaken ten aanzien van de opvolging ervan worden hierna toegelicht.

Aanbeveling commissie Borstlap: stuur als ministerie van Defensie alle Dutchbat III-veteranen en hun thuisfront een brief met daarin een expliciete uitnodiging aan hen die vanwege de uitzending nog professionele hulp behoeven, maar dit nog niet (voldoende) hebben gekregen, om contact op te nemen met het Veteranenloket. Laat het Veteranenloket vervolgens onderzoeken op welke wijze invulling kan worden gegeven aan de (aanvullende) behoefte aan zorg en ondersteuning bij de veteraan of het thuisfront.

Op 9 april 2021 is naar alle Dutchbat III-veteranen en nabestaanden (waarvan de NAW-gegevens bekend waren) een brief verstuurd met daarin informatie over het onderzoeksrapport 'Focus op Dutchbat III'. Ook wordt in de brief aangegeven dat de aanbevelingen van de begeleidingscommissie van het onderzoek zijn overgenomen. Tot slot zijn in de brief veteranen die vanwege de uitzending (nog) professionele hulp behoeven, maar dit niet of (onvoldoende) hebben gekregen, expliciet uitgenodigd om contact op te nemen met het Veteranenloket. Omdat de inhoud van de brief wellicht tot emotionele reacties bij Dutchbat III-veteranen kon leiden, zijn de Dutchbat III veteranen (185), die bij zorgcoördinatie in begeleiding waren of eerder zijn begeleid, telefonisch benaderd om de komst van de brief aan te kondigen.

Het Veteranenloket heeft bijgehouden hoeveel nieuwe zorgvragen er naar aanleiding van de brief zijn gemeld. In totaal zijn vijf nieuwe zorgvragen aangemeld bij het loket. Daarnaast zijn er dertien zorgvragen gemeld van cliënten die al eerder in zorg waren bij het LZV. Het NLVi heeft onderzocht op welke wijze invulling kan worden gegeven aan de (aanvullende) behoefte aan zorg en

ondersteuning bij de veteraan, het thuisfront of de nabestaanden. Dit heeft geleid tot de ontwikkeling van een laagdrempelig nuldelijns zorgaanbod voor groepen en voor het thuisfront. Op de bijeenkomst van 18 juni 2022 op de Oranjekazerne in Schaarsbergen wordt dit zorgaanbod onder de aandacht gebracht. Daarnaast heeft Centrum '45 een groepsbehandeling met aandacht voor Moral Injury ontwikkeld. Omdat er onvoldoende aanmeldingen waren, wordt nu individuele begeleiding geboden waarbij aandacht is voor Moral Injury. Mogelijk dat na de bijeenkomst van 18 juni het aantal aanmeldingen zal toenemen. Tenslotte zijn er richtlijnen ontwikkeld gericht op het omgaan met Moral Injury in de nulde-, eerste- en tweedelijn.

Aanbeveling commissie Borstlap: organiseer en faciliteer voor Dutchbat III- veteranen en hun thuisfront die daaraan behoefte hebben een terugkeerreis naar Srebrenica. Financier als ministerie van Defensie de kosten van de organisatie en de begeleiding voor, tijdens en na afloop van de terugkeerreis.

De organisatie en de uitvoering van de terugkeerreizen is belegd bij het NLVi. Het NLVi heeft een projectgroep ingericht voor de voorbereiding en uitvoering van de terugkeerreizen. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van een klankbordgroep die bestaat uit een brede vertegenwoordiging van Dutchbat III-veteranen. De projectgroep heeft een vragenlijst naar alle Dutchbat III-veteranen gestuurd om het animo en de wensen voor de terugkeerreis te bepalen. Er is gevraagd of men behoefte heeft aan de reis, of men een relatie mee wil nemen, hoe de groep moet zijn samengesteld en welke locaties men wil bezoeken. Uit de vragenlijst bleek dat 60% heeft aangegeven een terugkeerreis te willen maken. 25% heeft aangegeven nog te twifelen en 15% heeft aangegeven geen behoefte te hebben aan een terugkeerreis. Van de veteranen die hebben aangegeven te willen deelnemen aan een terugkeerreis heeft 81% aangegeven een relatie te willen meenemen. Op basis van de resultaten van de vragenlijst zijn verschillende reisconcepten gemaakt met een verschillend programma. Dutchbat III-veteranen mogen met één relatie deelnemen aan de terugkeerreis.

De begeleiding bij de terugkeerreis bestaat uit een geestelijk verzorger, aangevuld met of een collega geestelijk verzorger of een maatschappelijk werker. Deze begeleiding focust zich volledig op de deelnemers en zorgt ervoor dat groepsdoelstellingen of individuele doelstellingen gerealiseerd kunnen worden. De reisleader

is verantwoordelijk voor het faciliteren van de reis en het te volgen programma. Het is mogelijk dat het begeleidingsteam wordt aangevuld met een gids.

De groepsdoelstellingen van de terugkeerreis zijn:

- Het positief bevorderen van de integratie van de uitzendervaringen in het leven van de DB III-veteranen en hun relatie/thuisfront.
- Het creëren van nieuwe herinneringen aan de voormalige missiegebieden.
- Een bijdrage te leveren aan het herstellen van relaties tussen veteranen en de lokale bevolking.
- Betekenis te geven aan de ervaringen uit het verleden.
- Daar waar mogelijk verhalen rond te krijgen dan wel af te sluiten.

De individuele doelstellingen worden in een bijeenkomst voorafgaand aan de terugkeerreis geïnventariseerd.

24 mei 2022 is de eerste terugkeerreis uitgevoerd. De ervaringen opgedaan tijdens deze reis en tijdens de reizen die in 2021 zullen plaatsvinden, worden verwerkt om tot een zo goed mogelijke terugkeerreis te komen. De uitvoering van de terugkeerreizen zal zeker tot 2026 zijn beslag krijgen.

Aanbeveling commissie Borstlap: Dutchbat III-veteranen verwachten aanvullende initiatieven op het gebied van erkenning en waardering. De begeleidingscommissie is van oordeel dat een collectief gebaar op zijn plaats is. Dit collectieve gebaar moet tegemoetkomen aan het ervaren gebrek aan erkenning en waardering, gelet op de uitzonderlijke omstandigheden waarin het nagenoeg onmogelijke van hen is gevraagd. Voorts heeft onjuiste beeldvorming in de jaren na de missie bijgedragen aan onvoldoende gevoelde steun en erkenning. Het onderzoek "Focus op Dutchbat III" toont aan dat deze veteranen tot de dag van vandaag de gevolgen daarvan met zich meedragen. Zoals eerder vastgesteld kan Dutchbat III niet verantwoordelijk gehouden worden voor de genocide die buiten de enclave heeft plaatsgevonden. Allereerst is een duidelijke verklaring van Defensie als werkgever en de Nederlandse regering als opdrachtgever op haar plaats, die tegemoetkomt aan het ervaren gebrek aan erkenning en waardering van Dutchbat III-veteranen. Daarnaast is, alles overwegende, naar het oordeel van de commissie een symbolisch

bedrag op zijn plaats van 5.000 euro (belastingvrij) voor elke veteraan die deel uitmaakte van Dutchbat III, of indien de veteraan is overleden zijn/haar nabestaanden. Deze twee elementen, een duidelijke verklaring en een symbolisch voor iedere Dutchbat III-veteraan gelijk bedrag, zijn naar het oordeel van de commissie onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Om invulling te geven aan het eerste deel van deze aanbeveling, namelijk een collectief gebaar van erkenning en waardering, wordt op 18 juni 2022 op de Oranjekazerne in Schaarsbergen een speciale bijeenkomst georganiseerd voor alle Dutchbat III-veteranen en hun relaties.

Het onderdeel van deze aanbeveling om elke Dutchbat III-veteraan (of de nabestaanden) een eenmalig symbolisch bedrag toe te kennen van 5.000 euro (belastingvrij), is in het eerste kwartaal

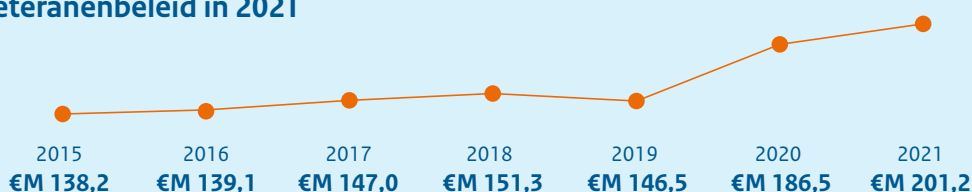
van 2021 opgevolgd. Het grootste deel van de 834 Dutchbat III veteranen heeft medio 2021 het bedrag van 5.000 euro ontvangen. Op dit moment is aan 795 Dutchbat III-veteranen en aan 24 nabestaanden het bedrag overgemaakt. Dit betekent dat van de totale populatie van 834 Dutchbat III-veteranen die aan de missie hebben deelgenomen er 819 maal 5.000 euro is betaald. Van de overige 16 veteranen zijn geen NAW-gegevens bekend of zijn geen bankgegevens overlegd. Bij de uitbetaling is nadrukkelijk rekening gehouden met schuldenproblematiek. In de uitvoeringsregeling Algemene wet inkomensafhankelijke regelingen is voor Dutchbat III-veteranen een aparte positie vastgelegd.

Tot slot zijn in januari 2022 ongeveer 330 Dutchbat III-veteranen benaderd die vanwege veranderde regelgeving alsnog in aanmerking komen voor de uitreiking van een trouwe dienstmedaille. Inmiddels heeft ruim de helft de medaille uitgereikt gekregen.

11 | Financiën

Overzicht van de uitgaven aan het veteranenbeleid in 2021

Zorg, erkenning en waardering 2021

Stichting Nederlands Veteraneninstituut (NLVi)	€ 21.783.000
Vereniging Veteranen Platform	€ 178.470
Ereschuldregeling	€ 166.512
Regeling Volledig Schadevergoeding	€ 71.958.000
Invalideitpensioen	€ 62.141.000
Nabestaandenpensioen	€ 19.554.000
Sociale Zorg (o.a. voorzieningenregeling)	€ 11.560.000
Inkomensvoorziening	€ 577.000
Uitvoeringskosten ABP	€ 12.348.000
MOD dagen	€ 328.000

Overig

Veteranenombudsman	€ 400.000
Onderzoek Militair Geestelijke Gezondheidszorg	€ 500.000

Toelichting van de stijging van de uitgaven van het veteranenbeleid

In 2021 is in vergelijking met 2020 circa 14,7 miljoen euro meer uitgegeven aan het veteranenbeleid. Dit verschil wordt voornamelijk verklaard door het gestegen aantal en de gestegen bedragen aan uitbetaalde schadevergoedingen via de Regeling Volledige Schadevergoeding (RVS).

12 | Toezicht en advies

In artikel 11 van de Veteranenwet wordt de bevoegdheid van de Veteranenombudsman beschreven. Artikel 1 van het Veteranenbesluit beschrijft de taken van de Inspecteur der Veteranen.

Inspecteur der Veteranen

De Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht (IGK) vervult ook de rol van Inspecteur der Veteranen. Hij is adviseur op het gebied van veteranenaangelegenheden. Daarnaast kunnen veteranen de IGK vragen te bemiddelen bij geschillen die verband houden met Defensie. Vanuit de rol als Inspecteur der Veteranen let de IGK vooral op de (na-)zorg, de erkenning en waardering van veteranen, het thuisfront en veteranenactiviteiten. In het jaarverslag van de IGK over 2021, op 15 maart 2022 aan de Tweede Kamer aangeboden (Kamerstuk 35 925 X, nr. 58), worden de onderwerpen op het gebied van erkenning, waardering en zorg voor veteranen beschreven waar de Inspecteur der Veteranen zich in 2021 op heeft gericht. Dit betreft bijvoorbeeld de uitgevoerde enquête onder jonge veteranen in relatie tot het bezoeken van de Nederlandse Veteranendag, de noodopvang voor veteranen en het meerjarig onderzoek 'Onafhankelijkheid, Dekolonisatie, Geweld en Oorlog in Indonesië 1945-1950.

Veteranenombudsman

Op grond van de Veteranenwet heeft de Nationale ombudsman tevens een rol als ombudsman voor de veteranen. In die rol behandelt hij klachten van veteranen over overheidsinstanties en over niet-overheidsinstanties die een taak uitvoeren op het gebied van veteranen. Daarnaast onderzoekt hij of er knelpunten zijn bij de uitvoering van de Veteranenwet. Het jaarverslag van de Nationale Ombudsman over 2021 is op 11 mei 2022 aan de Tweede Kamer aangeboden (Kamerstuk 36 046, nr. 2). Dit verslag biedt een uitgebreid overzicht van de werkzaamheden, waaronder ook zijn werkzaamheden als Veteranenombudsman.

In 2021 zijn 332 verzoeken van veteranen en relaties door de Veteranenombudsman afgehandeld. De klachten hebben betrekking op verschillende

instanties, zoals het ministerie van Defensie, het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds ABP), gemeenten, uitkeringsinstanties en andere (overheids)instellingen. De ingediende klachten van veteranen en hun relaties bevatten vaak meerdere klachtonderdelen. De meerderheid van de klachtonderdelen die de Veteranenombudsman ontvangt gaan over inkomensvoorzieningen. Een forse daling is zichtbaar ten aanzien van het aantal klachten over de behandeltermijn van een vraag of klacht bij diverse instanties.

De Veteranenombudsman voert ook op eigen initiatief onderzoeken uit. Op 23 december 2021 heeft hij het rapport 'Toegang tot veteranenzorg achter slot en grendel' aan zowel de minister van Rechtsbescherming als de minister van Defensie aangeboden. Dit rapport richt zich op de zorg van gedetineerde veteranen binnen penitentiaire inrichtingen en de mogelijke verbetering die kunnen plaatsvinden. De minister voor Rechtsbescherming heeft, mede namens de minister van Defensie, op 26 april 2022 zijn reactie op het rapport aan de Veteranenombudsman aangeboden. De reactie is die dag ook met de Tweede Kamer gedeeld (Kamerstuk 30 139, nr. 251).

Daarnaast heeft de Veteranenombudsman een onderzoek uitgevoerd naar de noodopvang van veteranen. Het rapport van dit onderzoek 'Noodopvang veteranen' heb ik op 2 maart 2022 ontvangen. Ik heb een reactie op het rapport aan de Veteranenombudsman gestuurd en deze reactie heb ik op 23 mei 2022 met de Tweede Kamer gedeeld. (Kamerstuk 30 139, nr. 253).

13 | Wat gaan we doen?

Oriëntatie behoeften veteranengemeenschap

Waar het gaat om de verbeteringen en aanpassingen van het veteranenbeleid is het van belang om te oriënteren op de behoeften zoals die leven binnen de veteranengemeenschap. Die gemeenschap is aan het veranderen, zowel qua samenstelling (jong, oud, man, vrouw) als in de beleving van het veteraan zijn. De jongere, en zeker de actief dienende veteraan, lijkt zich niet altijd veteraan te voelen. Ook het thuisfront is onderdeel van de veteranengemeenschap. Met de uitkomsten van deze oriëntatie kunnen accenten worden gelegd in het veteranenbeleid en initiatieven zoals 'Veteraan in de klas' en 'KNAK' verder worden ontwikkeld. Ook wordt gekeken naar de mogelijkheden om de toegang tot hulphonden voor veteranen te vergroten.

Verder ontwikkelen/vormgegeven van een modern stelsel van uitkeringen en voorzieningen gericht op maatschappelijke participatie

In de beleidsevaluatie van het Veteranenbeleid (2011 - 2016) wordt de aanbeveling gedaan om het stelsel van uitkeringen en compensaties (inclusief keuringen) te moderniseren. Dit moet leiden tot een betere ondersteuning van de veteraan bij zijn re-integratie en participatie. In samenwerking met het Nederlands Veteraneninstituut en met de eenheid Bijzondere Regelingen Defensie (BRD), uitvoeringspartner van het ABP, wordt een toekomstbestendig systeem ontwikkeld waarin de veteraan meer centraal staat. Pijlers van dit systeem zijn gezondheid en zelfredzaamheid waarbij op basis van een zorg- en ontwikkelplan wordt gewerkt aan re-integratie en participatie. Dit vindt plaats onder de voorwaarde van rust en financiële zekerheid, zonder focus op keuringen en het vaststellen van de medische eindtoestand. Een keuring volgt pas na de uitvoering van het zorgplan. Er wordt hiermee beoogd een systeem te creëren dat ziet op het beperken van de materiële schade en waarbij werken en/of maatschappelijke participatie wordt beloond. In 2021 zijn de nodige voorbereidingen gedaan om dit najaar met een proefneming te kunnen starten. De ervaringen van die proefneming zijn essentieel voor het verdere verloop. Verder worden aanbevelingen van de Veteranenombudsman en als ook vanuit diverse onderzoeken (zoals de eerder genoemde evaluatie van de Regeling Volledige Schadevergoeding) meegenomen in deze stelselherziening. Overleg met de sociale partners is daarbij van belang. Het project heeft een looptijd van meerdere jaren.

Het verbeteren van de transitie van de militair/veteraan van defensie naar de civiele maatschappij

Vanwege de bijzondere positie van de militair, de opgedane ervaringen tijdens missies en de kenmerken van de defensieorganisatie (zoals de relatieve geslotenheid, kameraadschap, groepsgevoel, etc.) kan de overgang van 'militair naar burger' gepaard gaan met aanpassingsproblemen. Transitiezorg is gericht op het zo goed mogelijk voorbereiden en zorgvuldig begeleiden van uitstromende militairen/veteranen naar de samenleving. Transitiezorg is een thema dat veel breder is dan 'veteranenzorg'. Het heeft betrekking op het invullen van 'goed werkgeverschap' (bijvoorbeeld door middel van het aanbieden van opleidingen en scholing), waarbij een goede transitie wellicht problemen bij militairen/veteranen kan voorkomen of verminderen. Ook wordt bestudeerd of instrumenten kunnen worden ingezet die bijdragen aan het vroegtijdig signaleren van (uitzendgerelateerde) psychische klachten of aanpassingsproblemen.

Defensie heeft samen met diverse betrokken partijen (zoals het NLVi, ABP, BMW Defensie) een projectplan geschreven met als doel het huidige beleid rondom de transitie van de militair/veteraan verder te verbeteren. Het projectplan bevindt zich inmiddels in de uitvoerende fase. Dat wil zeggen dat samen met de defensieonderdelen onderzocht wordt welke kansen er zijn om de transitie van de militair te verbeteren. Daarnaast worden onderzoeksresultaten van eerdere onderzoeken over dit onderwerp bijeengebracht. Samen met ideeën van de defensie onderdelen kan later gestart worden met pilot projecten. Gedacht kan worden aan het inrichten van "vertrekdagen" waar informatie gegeven wordt aan de vertrekkende militair over diverse onderwerpen.

Evaluatie van de reikwijdte van de uitzendgerelateerde psychische en psychosociale zorg voor veteranen en hun relaties

In 2020 is een nadere beleidslijn vastgesteld over de reikwijdte van de bijzondere zorgplicht voor immateriele zorg bij uitzendgerelateerde psychische en psychosociale zorg. Deze beleidslijn moet aan zorgcoördinatoren, zorgverleners en andere betrokkenen helderheid bieden ten aanzien van de grenzen van de praktische uitvoering van het veteranenbeleid. Dit betreft bijvoorbeeld de doelgroep waarop de bijzondere zorgplicht van toepassing is en de zorg die wordt aangeboden aan een veteraan met een zorgvraag die in het buitenland woont. Onderdeel van de beleidslijn is de evaluatie ervan. Deze wordt momenteel uitgevoerd en in het najaar van 2022 afgerond.

Bijlage 1

Missies kwalificerend voor veteranenstatus

	Missie	Afkorting	Begin	Einde
01	Inzet tijdens de Tweede Wereldoorlog	WO-II	1940	1945
02	Inzet in voormalig Nederlands-Indië		1945	1950
03	Inzet in voormalig Nederlands Nieuw-Guinea		1945	1962
04	United Nations Special Committee on the Balkans	UNSCOB	1947	1951
05	Inzet tijdens de Korea-oorlog	UNC South Korea	1950	1955
06	United Nations Truce Supervision Organization (Midden-Oosten)	UNTSO	1956	heden
07	First United Nations Emergency Force (Egypte)	UNEF-I	1956	1956
08	United Nations Observer Group in Lebanon	UNOGIL	1958	1958
09	United Nations Operation in the Congo	UNOC	1960	1963
10	United Nations Yemen Observation Mission	UNYOM	1963	1964
11	United Nations India–Pakistan Observation Mission	UNIPOM	1965	1966
12	(NATIONAAL) Beëindiging gijzelingsacties	De Punt Bovensmilde	1977	1977
13	United Nations Interim Force in Lebanon	UNIFIL	1979	1985
14	Multinational Force and Observers (Sinai)	MFO	1982 2013	1995 2015
15	Mijnenruim operatie Rode Zee en Golf van Suez (Hr.Ms Haarlem en Hr Ms Harlingen)		1984	1984
16	Oorlog tussen Irak en Iran (Eerste Golfoorlog) (WEU-operaties Octopus/Calendar II)		1987	1989
17	United Nations Transition Assistance Group (Namibië)	UNTAG	1989	1990
18	Tweede Golfoorlog (WEU-operaties Phalanx en Phalanx-Mike, noodhospitaal, Geleide Wapens en AWACS)		1990	1991

	Missie	Afkorting	Begin	Einde
19	United Nations Special Commission (Irak)	UNSCOM	1991	1998
20	Provide Comfort (N-Irak)		1991	1992
21	United Nations Angola Verification Mission II en III	UNAVEM	1991	1997
22	European Community Monitoring Mission / European Union Monitoring Mission	ECMM/ EUMM	1991	2007
23	United Nations Advance Mission in Cambodia / United Nations Transitional Authority in Cambodia	UNAMIC/ UNTAC	1992	1993
24	United Nations Protection Force / United Nations Peace Forces	UNPROFOR/ UNPF	1992	1995
25	Embargo op de Adriatische Zee en op de Donau (Maritime Monitor, Sharp Vigilance, Maritime Guard, Sharp Fence, Sharp Guard en WEU-Donau)		1992	1996
26	Cambodian Mine Action Centre	CMAC	1993	2000
27	Inzet luchtwapen boven Bosnië, Kroatië en Kosovo (Deny Flight, Decisive Endeavour, Deliberate Guard en Deliberate/Joint Forge)		1993	(2001)
28	United Nations Observer Mission in South Africa	UNOMSA	1993	1993
29	United Nations Operation in Mozambique	UNOMOZ	1993	1995
30	United Nations Observer Mission in Uganda-Rwanda / United Nations Assistance Mission in Rwanda	UNOMUR/ UNAMIR	1993	1994
31	United Nations Mission in Haiti (Support Democracy, Uphold Democracy en UN Mission in Haiti)	UNMIH	1993	1996
32	CVSE/OVSE in Moldavië		1993	2004
33	Provide Care (Zaire/Rwanda)		1994	1994
34	CVSE/OVSE in Georgië		1994	1996
35	WEU in Mostar (Task Force Mostar)		1994	1996
36	International Conference on Former Yugoslavia- missie	ICFY-missie	1994	1996

	Missie	Afkorting	Begin	Einde
37	United Nations Disengagement Observer Force (Golan)	UNDOF	1995 22-07-2013	1997 heden
38	Central Mine Action and Training School (Angola)	CMATS	1995	1999
39	Implementation Force (Bosnië)	IFOR	1995	1996
40	United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina (inclusief United Nations International Police Task Force, UN Mine Action Centre/BH Mine Action Centre)	UNMIBH UNIPTF BHMIC	1996	2003
41	Multinational Interception Force (Perzische Golf)	MIF	1996	2000
42	United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium	UNTAES	1996	1997
43	OVSE in Bosnia and Herzegovina		1996	1996
44	Stabilisation Force (Bosnië)	SFOR	1996	2004
45	Multinational Advisory Police Element / European Commission Police Assistance in Albania	MAPE/ECPA	1997	2002
46	OVSE in Albanië (inclusief evacuatieoperatie Hr.Ms. Karel Doorman)		1997	2002
47	United Nations Peacekeeping Force in Cyprus	UNFICYP	1998	2001
48	Extraction Force (Macedonië)	EF	1998	1999
49	NAVO-verificatiemissie (Kosovo)		1999	1999
50	Albania Force: Operatie Allied Harbour (Macedonië/Albanië)	AFOR	1999	1999
51	Operatie Allied Force (Kosovo)	ALL FOR	1999	1999
52	Kosovo Force	KFOR	1999	heden
53	United Nations Interim Administration Mission in Kosovo	UNMIK	1999	2000
54	United Nations Mission Ethiopia and Eritrea	UNMEE	2000	2003
55	Inzet in Macedonië (Essential Harvest, Amber Fox/Task Force Fox, OVSE Spillover Monitor Mission, Operatie Concordia, Proxima)		2001	2006

	Missie	Afkorting	Begin	Einde
56	Operatie Enduring Freedom (inclusief Combined Maritime Forces)	OEF	2001	KFOR
57	Operatie Active Endeavour	OAE	2001 19-04-2004 2007	2004 01-05- 2006-2010
58	International Security Assistance Force in Afghanistan (inclusief NTM Kunduz + UNAMA) UNAMA	ISAF	2002	2014 Heden
59	European Union Police Mission I en II (Bosnië)	EUPM	2003	2011
60	Operatie Display Deterrence (Turkije)		2003	2003
61	Stabilisation Force Iraq	SFIR	2003	2006
62	United Nations Mission in Liberia	UNMIL	2003	2004
63	Coalition Maritime Assistance Training Team (Irak)	CMATT	2004	2011
64	NATO Training Implementation Mission / NATO Training Mission Iraq	NTMI	2004	
65	NATO Support to the African Union	NS2AU	2004	
66	United Nations Operation in Burundi United Nations Integrated Office in Burundi	ONUB BINUB	2004 2007	2005 2008
67	Operatie Golden Eagle (Ivoorkust)(evacuatie Adibjan)		2004	2004
68	United Nations Mission in Soedan (inclusief UNAMIS, AMIS, IMAT, UNADVM en UNAMID)	UNMIS	2004	2011
69	European Union Force (Bosnië) (inclusief Althea en NATO Headquarters Sarajevo)	EUFOR	2004	
70	United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo (inclusief EUFOR RDC, EUSEC RDC, EUPOL RDC en EUSEC FIN)	MONUC	2005	2012
71	European Union Aceh Monitor Mission	EUAMM	2005	2006
72	Kosovo Force 2 (inclusief ESDP Kosovo / EULEX Kosovo)	KFOR 2	2005	2018

	Missie	Afkorting	Begin	Einde
73	European Union Border Assistance Mission Rafah in Israël	EUBAM	2006	2008
74	European Union Police Mission (Afghanistan)	EUPOL	2007	2017
75	Maritime Task Force United Nations Interim Force in Lebanon	MTF UNFIL	2006	2008
76	Security Sector Reform in Burundi	SSR Burundi	2004, 2006, 2007	heden
77	Security Sector Reform Libanon	SSR LAF	2008	2008
78	Maritieme Antipiraterij Operaties Somalië (inclusief operatie Atalanta, operatie Allied Protector, operatie Ocean Shield en Vessel Protection Detachments (VPD'S))		2008	
79	European Union Force Tchad/RCA	EUFOR TCHAD	2008	2010
80	European Union Monitoring Mission Georgie	EUMM Georgië	2008	2010
81	United States Security Sector Coordinator	USSC (DAYTON)	2010	
82	United Nations Office on Drugs and Crime (Kenia)	UNODC	2010	2012
83	Inzet Ivoorkust		2010	2011
84	Unified Protector (Libië) (inclusief evacuatieoperatie)	OUP	2011	2011
85	United Nations Mission In South Sudan	UNMISS	2011	2020
86	US African Contingency Operations Training and Assistance o.a. Burundi, Burkina Faso, Uganda, Benin	ACOTA	2011	
87	Anatolian Protector (Turkije)		2013	2015
88	Multinational Force and Observers te Egypte	MFO	01-01-2013	2015
89	European Union Training Mission Somalia	EUTM Somalië	15-03-2013	2019
90	European Union Aviation Security Mission in South Sudan	EUAVSEC South Sudan	01-06-2013	2014
91	European Union Training Mission Mali	EUTM Mali	01-07-2013	-
	UN Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali	MINUSMA	01-09-2013	
	UN Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali Nationaal	MINUSMA NATIONAAL	01-11-2013	

	Missie	Afkorting	Begin	Einde
	EUCAP SAHEL MALI	EUCAP	29-06-2015	
92	Regional Anti-Piracy Prosecution & Intelligence Coordination Centre	RAPPICC	01-09-2013	2014
93	European Union Regional Maritime Capacity Building ten behoeve van de Hoorn van Afrika en het westelijk deel van de Indische Oceaan	EUCAP NESTOR	15-03-2014	
94	European Union Force Central African Republic European Union Military Assistance Mission in Central African Republic	EUFOR CAR EUMAM	15-03-2014 06-04-2015	2017
95	Recovery MH 17 in Oekraïne	MH17 recovery	20-07-2014	
96	Resolute Support Afghanistan	RS	01-10-2014	
97	1(NLD) ATF Middle East te Jordanië, Koeweit en Qatar	1(NLD) ATF ME	24-09-2014	
98	1(NLD) Capacity Building Mission in Iraq te Irak en Koeweit	1(NLD)CBMI	2004	
99	European Union Liaison and Planningscell Tunisia	Tunesië	..-05-2015	
100	EU Naval Force Mediterranean Forward Headquarters	EUNAVFORMED FHQ	26-06-2015	
101	Force Protection Middle East	1 (NLD) FPME	2016	
102	Air Task Force Air to Air Refuelling Operation Inherent Resolve.	1(NLD) ATFAAR-OIR	2017	
103	UN Mine Action Service Iraq	UNMAS IRQ	01-09-2017	
104	Operation Sea Guardian in het Middellandse Zeegebied	OSG	01-04-2018	2019
105	Nato Mission in Iraq	NMI	01-10-2018	
106	European-Led Mission Awareness Strait of Hormuz	EMASOH	01-01-2020	
107	Multinationale Taakgroep TAKUBA	TF TAKUBA	01-05-2020	
108	The Partnership for Actions in Western Africa. DAKAR, SENEGAL	PAWA	01-10-2020	
200	Diverse geclassificeerde speciale operaties			
300	Diverse geclassificeerde onderzeebootmissies		1989	

Bijlage 2

Publieke belangstelling Nederlandse Veteranendag

Veteranendag

Kijkcijfers

Live uitzending Nederlandse Veteranendag	300.000
Uitzending Omroep Max	1.500.000

Publiciteitscampagne Nederlandse Veteranendag Bereik

Televisie-spot	7.800.000
Radio-spot	7.300.000
Dagbladen, weekbladen, magazines	12.000.000
Websites	1.500.000
Advertenties (abri's, snelwegborden)	4.800.000 passanten
Witte anjers (verstrekt aan gemeenten, intern defensie, etc)	250.000 stuks

Bijlage 3

Meerjarenoverzicht van diverse onderwerpen genoemd in de Veteranenwet.

Veteranenpopulatie

	2017	2018	2019	2020
Totaal aantal veteranen	111.700	109.600	107.250	105.350
Veteranen in werkelijke dienst	25.500	24.800	24.100	22.400
Veteranen post-actief	86.200	84.800	83.150	82.950
Veteranenpashouders	88.827	89.914	88.891	86.674

Veteraan in de klas

	2017	2018	2019	2020
Bereik programma Veteraan in de klas (aantal leerlingen/aanwezigen)	36.228	47.421	51.070	37.074

Decoraties

	2017	2018	2019	2020
Militaire Willems-orde	0	1	0	0
Bronzen Kruis	0	1	0	0
Vliegerkruis	0	6	0	0
Kruis van Verdienste	0	6	5	0
Mobilisatie Oorlogskruis	260	165	251	134
Nieuw Guinea Herinneringskruis	25	19	24	12
Ereteken voor Orde en Vrede	75	81	62	48
Draaginsigne Gewonden	26	70	28	19
Gevechtsinsigne	20	20	10	44
Herinneringsmedaille Internationale Missies	1356	1717	1895	2592
Tolkenpenning	-	63	51	3

Indicatoren Veteranenloket

	2017	2018	2019	2020
Telefonische bereikbaarheid < 1 minuut (norm 90 %)	94%	96%	92%	93%
Contact met de zorgcoördinator < 3 werkdagen (norm 90 %)	89%	94%	94%	93%
Doorlooptijd initiële aanmelding tot zorgplan < 4 weken (norm 90 %)	96%	97%	99%	98%

Nazorgvragenlijst respons

	2017	2018	2019	2020
Respons veteranen (%)	57	58	57	49
Respons relaties (%)	45	46	46	46

Nazorgvragenlijst resultaten

	2017	2018	2019	2020
Gaat goed tot uitstekend (%)	85	88	88	89
Gaat wel (%)	12	9	10	8
Gaat matig tot slecht (%)	3	2	2	3

**Landelijk Zorgsysteem
voor Veteranen (LZV)**

	2017	2018	2019	2020
Aantal cliënten gespecialiseerd maatschappelijk werk (eerstelijns geestelijke gezondheidszorg)	1597	1623	1751	1729
Aantal cliënten tweedelijns geestelijke gezondheidszorg	935	902	1018	1054

**LZV cliënten gespecialiseerd
maatschappelijk werk
onderverdeeld naar
LZV instelling**

	2017	2018	2019	2020
Bedrijfsmaatschappelijk werk Defensie	197	208	208	260
Stichting de Basis	1400	1415	1415	1469
Totaal	1597	1623	1623	1729

Bijlage 4

Lijst van afkortingen

ABP	Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds
ADR	Auditdienst Rijk
BMB	Bureau Medische Beoordelingen
BMW	Bedrijfsmaatschappelijk werk
BNMO	Bond van Nederlandse Militaire Oorlogs- en Dienstslachtoffers
BRD	Bijzondere Regelingen Defensie
CADIG	Centrale Adviescommissie Draaginsigne Gewonden
CMH	Centraal Militair Hospitaal
CND	Collegiaal Netwerk Defensie
DGO	Defensie Gezondheidszorgorganisatie
DGV	Diensten Geestelijke Verzorging
DCR	Dienstencentrum Re-integratie
DIG	Draaginsigne Gewonden
EGB	Eerstelijns Gezondheidszorg Bedrijf
GGZ	Geestelijke Gezondheidszorg
ICDO	Interimcommissie Dapperheidsonderscheidingen
ICNV	Interview Collectie Nederlandse Veteranen
IGK	Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht
KITLV	Koninklijke Instituut van Taal-Land- en Volkenkunde
LUMC	Leids Universitair Medisch Centrum
LZV	Landelijk Zorgsysteem voor Veteranen
MGGZ	Militair Geestelijke Gezondheidszorg
MIP	Militair Invaliditeit Pensioen
MOD	Militaire Oorlogs- en Dienstslachtoffers
MRC	Militair Revalidatie Centrum
NCVD	Nationaal Comité Veteranendag
NLVi	Nederlands Veteraneninstituut
NIMH	Nederlands Instituut voor Militaire Historie
NIOD	Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies
NOS	Nuldelijnsondersteuningssysteem
NPS	Net Promotor Scale
OLK	Onbegrepen Lichamelijke Klachten
POH-GGZ	Praktijkondersteuner Huisarts GGZ
PTSS	Posttraumatisch Stress Syndroom
RVS	Regeling Volledige Schadevergoeding
SMO	Sociaal Medisch onderzoek
SMT	Sociaal Medisch Team
TRACK	Tevredenheid en Resultaat als Check voor mijn Kwaliteit van leven

VEKTOR	Veteranen Keten Tevredenheid Onderzoek en Rapportage
VL	Veteranen Loket
Vi	Stichting Veteraneninstituut
Vfonds	Nationaal Fonds voor Vrede, Vrijheid en Veteranenzorg
VO	Veteranen Ombudsman
VOC	Veteranen Ontmoetingcentrum
VOLK	Veteranen met Onbegrepen Lichamelijke Klachten
VP	Vereniging Veteranen Platform
V-PWR	Veteranen PTSS Working dogs Research
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
WAC	Wetenschappelijke Adviescommissie
WGA	Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten
WGO	Wetgevingsoverleg
WIA	Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen
WMO	Wet Maatschappelijke Ondersteuning
WW	Werkloosheidswet
ZW	Ziektewet

CEM BELZEMAN
www.belzeman.com

